

บทที่ 4

การสร้างเรื่องเล่าเพื่อเรียนรู้ เยียวยา และประกอบสร้างอัตลักษณ์คนพลัดถิ่นของ คอริส เลสซิง และ อีซาเบล อัลเลนเค

นอกจากเรื่องเล่าจะถูกใช้เพื่อต่อรอง ไม่ว่าจะเป็นการต่อรองกับวาทกรรมของรัฐบาลทหาร
อย่างไรในกรณีของอีซาเบล อัลเลนเค หรือต่อรองกับภาษาในงานเขียนอัตชีวประวัติแบบขนบอย่าง
กรณีของคอริส เลสซิง เรื่องเล่ายังถูกสร้างและใช้เพื่อเรียนรู้ เช่น การเรียนรู้ความแตกต่าง
หลากหลายทางวัฒนธรรมที่ผู้เขียนต้องเผชิญในฐานะคนพลัดถิ่น หรือการเรียนรู้ปัญหาภายใน
จิตใจของตนเอง เพื่อนำมาสู่การเยียวยาบาดแผลทางจิตใจ นอกจากนี้เรื่องเล่ายังถูกใช้ใน
กระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์คนพลัดถิ่นของนักเขียนทั้งคู่

4.1 ลักษณะการพลัดถิ่นที่ส่งผลต่อการสร้างเรื่องเล่าของบ้านของนักเขียนทั้งคู่

4.1.1 ลักษณะการพลัดถิ่นของอัลเลนเคที่ส่งผลต่อการสร้างเรื่องเล่าของบ้าน

แม้ว่าทั้งเลสซิงและอัลเลนเคต่างเป็นคนพลัดถิ่นเหมือนกัน แต่ในความเป็นคนพลัดถิ่นนั้น
ก็มีลักษณะเฉพาะตัวที่แตกต่างกัน ทำให้ถึงแม้ทั้งคู่จะใช้เรื่องเล่าเพื่อต่อรอง เรียนรู้และเยียวยา
ประสบการณ์ที่เจ็บปวดของตนจากการพลัดถิ่น รวมถึงใช้เรื่องเล่าในการสร้างอัตลักษณ์คนพลัดถิ่น
ของตนขึ้นมา ทว่าเรื่องเล่านั้นก็ถูกเน้นหรือถูกใช้ในจุดที่ต่างกัน อย่างในกรณีของอัลเลนเค การ
พลัดถิ่นครั้งสำคัญที่สร้างบาดแผลไว้ในความทรงจำและส่งผลกระทบต่อจิตใจของเธออย่างยิ่ง คือ
การพลัดถิ่นเนื่องจากการปฏิวัติซิติที่เต็มไปด้วยความรุนแรงและส่งผลโดยตรงต่อคนในตระกูลอัล
เลนเค การปฏิวัติครั้งนี้ทำให้ประธานาธิบดีชิลวาดอร์ อัลเลนเค ที่มีศักดิ์เป็นทั้งลุงและพ่อทูนหัว
ของอีซาเบล อัลเลนเคเสียชีวิตอย่างคลุมเครือ คนในตระกูลส่วนใหญ่รวมทั้งตัวเธอต้องลี้ภัยทาง
การเมืองไปอยู่ต่างประเทศ ดังนั้นลักษณะการพลัดถิ่นของอีซาเบล อัลเลนเคจึงไม่ใช่การพลัดถิ่น
เฉพาะตัวเธอเพียงคนเดียว แต่มีนัยยะทางการเมืองแฝงอยู่ในการพลัดถิ่นนั้นด้วย เพราะการที่เธอ
เป็นสมาชิกคนหนึ่งของตระกูลอัลเลนเค ที่สมาชิกซึ่งถือเป็นตัวแทนของครอบครัวอย่าง
ประธานาธิบดีอัลเลนเคถูกปฏิวัติลงจากอำนาจและเสียชีวิตอย่างคลุมเครือ ทั้งยังถูกรัฐบาลเผด็จ
การทหารที่ขึ้นสู่อำนาจกล่าวหาว่าทุจริตและมีพฤติกรรมที่เสื่อมทราม จากการบุกเข้าไปตรวจค้นที่
พักของประธานาธิบดี ทหารอ้างว่าได้พบหลักฐานที่แสดงถึงความหน้าไหว้หลังหลอกของอดีต

ประธานาธิบดี ไม่ว่าจะเป็นสุราต่างประเทศ ผู้หญิง เสื้อผ้าราคาแพง ข้อกล่าวหาดังกล่าวสร้างความเสื่อมเสียไม่ใช่แค่เฉพาะตัวประธานาธิบดีอัลเลนเด แต่รวมถึงตระกูลอัลเลนเด โดยรวม ทำให้ฮาเบล อัลเลนเดจำเป็นต้องสร้างเรื่องเล่าของเธอขึ้นมา เพื่ออธิบายและโต้แย้งข้อกล่าวหาของรัฐบาลทหาร และแสดงความบริสุทธิ์ของทั้งตัวประธานาธิบดีและครอบครัว เป็นการต่อรองกับเรื่องเล่าหลักที่รัฐบาลทหารถือครองอยู่ในขณะนั้น ดังนั้นอัตลักษณ์ของอัลเลนเดจึงไม่สามารถแยกออกจากครอบครัวของเธอได้ ทำให้การสร้างเรื่องเล่าอัตลักษณ์ของเธอถูกประกอบขึ้นจากเรื่องเล่าของครอบครัว เป็นการสร้างรากเหง้าให้ตนเอง โดยอาศัยเรื่องเล่าเกี่ยวกับบ้าน และเป็น “บ้าน” ที่เต็มไปด้วย “จิตวิญญาณ” ดังนั้นเรื่องเล่าของอัลเลนเดจึงมีลักษณะจากบริบทภายนอกสู่ภายใน (outside in) กล่าวคือ บ้าน ครอบครัว ญาติพี่น้อง สังคม และการเมือง นำมาสู่อัตลักษณ์ของตนเอง

4.1.2 ลักษณะการพลัดถิ่นของเลสซิงที่ส่งผลต่อการสร้างเรื่องเล่าของบ้าน

ในขณะที่เลสซิงนั้น ด้วยความเป็นคนอังกฤษที่ช่วยให้สิทธิเธอในการมาตั้งรกรากในประเทศอังกฤษในฐานะของคนอังกฤษที่กลับคืนสู่มาตุภูมิ มิใช่ผู้อพยพทั่วไปที่มาจากดินแดนอาณานิคม ประกอบกับเป็นการอพยพโดยความสมัครใจของตนเอง ทำให้การพลัดถิ่นในแง่ของพื้นที่มิได้แสดงผลอย่างชัดเจนเท่ากับการพลัดถิ่นในแง่ของจิตใจที่เกิดจากปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างเธอกับมารดา ซึ่งเป็นประสบการณ์ที่เจ็บปวดและกลายเป็นบาดแผลในใจของเลสซิงมาตั้งแต่วัยเยาว์ แตกต่างจากอัลเลนเดที่มีความสัมพันธ์ในครอบครัวที่เหนียวแน่นและมองการกระทบกระทั่งภายในครอบครัวเป็นเรื่องปกติด้วยสายตาที่มีอารมณ์ขัน⁴ ดังนั้นลักษณะของเรื่องเล่าในนวนิยาย *The Memoirs of a Survivor* จึงเป็นเรื่องเล่าเพื่อเรียนรู้และเยียวยาความทรงจำที่เจ็บปวดของเธอเกี่ยวกับมารดา เป็นการหวนกลับไปหาประสบการณ์ที่เลวร้ายของตนเองในอดีตเพื่อมองและตีความด้วยมุมมองใหม่ ณ ปัจจุบัน ทำให้เกิดความเข้าใจและเยียวยาบาดแผลทางใจของตนเอง และนำมาสู่การประกอบสร้างอัตลักษณ์ของเธอในที่สุด ดังที่ลินดา สก็อตต์ได้อธิบายถึงกระบวนการเขียนของเลสซิงว่ามีความคล้ายคลึงกับกระบวนการบำบัดทางจิต ที่เปิดโอกาสให้ผู้เขียนกลับไปมองและตีความอดีตใหม่อีกครั้ง เพื่อแก้ไขและเยียวยาปมปัญหาของตนเอง เพราะการเขียนเรื่องราวในอดีตไม่ใช่แค่เพียงการเล่าเรื่องอดีต แต่เป็นเหมือนบทสนทนาระหว่างตัวผู้เขียนในปัจจุบันกับตัวตนของเธอในอดีต ที่ผู้เขียนในปัจจุบันเป็นเหมือนนักวิเคราะห์ทางจิต ที่วิเคราะห์ตัวตนในอดีตของตัวเองในแง่มุมต่างๆ ทั้งปมปัญหาหรือประสบการณ์ที่เจ็บปวด จนกระทั่งเกิดความเข้าใจและ

⁴ อ่านเรื่องราวความสัมพันธ์ในครอบครัวของอัลเลนเดเพิ่มเติมได้ใน *My invented country: a nostalgic journey through Chile*

การเยียวยาปัญหานั้นๆ ซึ่งถูกนำเสนอผ่านตัวเรื่องเล่าที่มีความต่อเนื่องซึ่งถือถึงตัวตนที่สมบูรณ์
หลังจากได้รับการเยียวยา

Psychoanalysis, psychotherapy, and self-representational writing, all provide opportunities to reach the past, analyse past experiences, and perhaps re-invent them by experiencing them again, while living in the present. During a session with a psychoanalyst or a psychotherapist, an individual endeavours to reconcile her or his present feelings and existence with the past which she or he may have suppressed. An act of self-representational writing such as Lessing's resembles the relationship and situation created between an analyst and analysand. Lessing occupies the position of both while she is drafting, re-drafting, reading and re-reading...She is able to recreate past selves and commune in an inner dialogue with earlier and necessarily fictive selves while constructing a coherent text that represents a healed and unified self at a particular instant in time (Scott, 1996: 2).

คั้งนั้นการเล่าเรื่องของเลสซิงหรือตัวผู้เล่าเรื่องใน *The Memoirs of a Survivor* จึงเป็นการเล่าเรื่องที่สวนทางกับอัลเลนเด เพราะเป็นการเล่าเรื่องแบบจากภายในออกสู่ภายนอก (inside out) ที่เป็นการเดินทางกลับเข้าสู่ภายในจิตใจ เพื่อกลับเข้าไปมองถึงปมปัญหาในใจตนเองที่ส่งผลกระทบมาสู่ชีวิตและบุคลิกภาพภายนอก แล้วจึงทำความเข้าใจ วิเคราะห์ เยียวยา ผ่านการเล่าเรื่องที่เป็นเหมือนการทบทวนและเรียบเรียงประสบการณ์ที่เจ็บปวดนั้นเสียใหม่จนเกิดความเข้าใจ และนำไปสู่การประกอบสร้างตัวตนและอัตลักษณ์ของผู้เล่าเรื่องในที่สุด คั้งนั้นเรื่องเล่าของเลสซิงจึงเป็นเรื่องเล่าหรือบันทึกความทรงจำของ “ผู้รอดชีวิต” เพียงคนเดียว ต่างจากเรื่องเล่าของอัลเลนเดที่เป็น “บ้าน” แห่ง “วิญญูณ”

คั้งนั้นลักษณะการพลัดถิ่นที่แตกต่างกันในรายละเอียดและส่งผลกระทบต่อนักเขียนทั้งคู่ในคนละด้านกัน ระหว่างอัลเลนเดที่บาดแผลในใจของเธอซึ่งเกิดจากการพลัดถิ่นนั้นมีสาเหตุมาจากอำนาจรัฐและเรื่องเล่ากระแสหลักที่กดขี่เธอและครอบครัว ทำให้การพลัดถิ่นนั้นไม่ได้เป็นเพียงการพลัดถิ่นของปัจเจกบุคคล แต่เป็นการพลัดถิ่นที่ให้ความรู้สึกของกลุ่มความเป็น “พวกเรา” หรือครอบครัวตระกูลอัลเลนเด ในขณะที่เลสซิงนั้นการกดขี่ของอำนาจรัฐและเรื่องเล่าหลักส่งผลกระทบต่อจิตใจของเธอได้ไม่เท่ากับบาดแผลทางใจที่เกิดจากปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างเธอกับมารดา ทำให้การพลัดถิ่นของเลสซิงให้ความรู้สึกของความเป็นเรื่องส่วนตัวระหว่างเธอกับความทรงจำที่เจ็บปวดของตนเอง ประกอบกับประสบการณ์และความรู้สึกที่ทั้งสองมีต่อบ้านและครอบครัวนั้นแตกต่างกัน ทำให้กระบวนการสร้างเรื่องเล่าเพื่อเรียนรู้ เยียวยา และสร้างอัตลักษณ์คนพลัดถิ่นของทั้งคู่นี้แตกต่างกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องเล่าเกี่ยวกับบ้านหรือพื้นที่ภายในซึ่งถูกใช้

เป็นศูนย์กลางของเรื่องเล่าของนักเขียนทั้งคู่ในนวนิยาย *The House of the Spirits* และ *The Memoirs of a Survivor* ที่มีความแตกต่างกัน

4.1.3 เรื่องเล่าของบ้านของอิซาเบล อัลเลนเด

สำหรับอัลเลนเด บ้านเป็นที่มาของรากเหง้าที่เธอพยายามจะสร้างขึ้นหลังจากต้องอาศัยอยู่ในต่างประเทศเป็นเวลานานในช่วงวัยเด็ก ภาพบ้านที่อัลเลนเดบรรยายไว้ในหนังสือ *My Invented Country* นั้นเป็นบ้านที่อบอุ่น เป็นที่ชุมนุมของญาติพี่น้อง ตั้งแต่รุ่นทวด จนถึงญาติห่างๆ หรือแขกที่ได้รับการต้อนรับอย่างอบอุ่น ถึงแม้การเป็นครอบครัวใหญ่จะทำให้มีปัญหากันบ้างแต่ก็เต็มไปด้วยความรักและสายสัมพันธ์ที่เหนียวแน่นของเครือญาติ ทำให้ถึงแม้เธอจะรู้สึกแปลกแยกจากขนบธรรมเนียมและความคิดของคนในครอบครัวและสังคมของเธอบ้างเนื่องจากการพลัดถิ่นในวัยเด็ก แต่ความผูกพันอันใกล้ชิดของสมาชิกในครอบครัวก็ช่วยให้เธอค่อยๆ ลดช่องว่างของความรู้สึกแปลกแยกนั้นและกลายเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัวในที่สุด

That huge old house, which had an entrance on two streets, was one-storey tall with a mansard roof, and it harbored a tribe of great-grandparents, maiden aunts, cousins, servants, poor relatives, and guests who became permanent residents; no one tried to throw them out because in Chile “visitors” are protected by the sacred code of hospitality...My maternal aunts and uncles, the Barros, were twelve rather eccentric brothers and sisters, though none was hopelessly mad. When they married, some stayed on in that house on Calle Cueto with their spouses and children. That is what my grand mother Isabel did when she married my grandfather Agustin. The couple not only lived in that chicken yard of outlandish relatives but, on the death of my great-grandparents, they bought the house and for several years raised their four children there (Allende, 2003: 20-21).

บ้านที่อบอุ่นกลายเป็นรากเหง้าและที่มาของอัตลักษณ์อัลเลนเด จนกระทั่งเมื่อเธอต้องพลัดถิ่นอีกครั้งจากการเมืองทำให้อิซาเบล อัลเลนเดเกิดความรู้สึกหวนหา “บ้าน” (nostalgia) และพยายามสร้างบ้านขึ้นอีกครั้งจากเรื่องเล่าของเธอเพื่อเป็นการเยียวยาบาดแผลในใจจากการต้องพลัดถิ่นอย่างเฉียบพลันและรุนแรงโดยอำนาจค้ำของรัฐบาลเผด็จการทหาร นอกจากอัลเลนเดจะอาศัยเรื่องเล่าของเธอเพื่อต่อรองกับอำนาจกระแสหลักที่กดขี่โดยการสร้างความเสื่อมเสียให้แก่เธอและครอบครัวแล้ว เธอยังใช้เรื่องเล่าในการสร้างรากเหง้าที่ไม่ยึดโยงกับพื้นที่รวมถึงสร้างอัตลักษณ์คน

พลัดถิ่นที่สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความจำเป็น ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงและแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรมที่เธอต้องเผชิญจากการพลัดถิ่น

4.1.4 เรื่องเล่าของบ้านของคอริส เลสซิง

ในขณะที่สำหรับอัลเลนเค “บ้าน” ช่วยเยียวยาบาดแผลทางใจ แต่สำหรับเลสซิงแล้ว “บ้าน” กลับเป็นที่มาของบาดแผลทางใจ ประสบการณ์ที่ไม่ดีเกี่ยวกับบ้านและครอบครัวเป็นสิ่งที่เลสซิงต้องประสบตั้งแต่เด็กจนโต ทั้งการได้รับรู้ปัญหาของบิดามารดาที่เธอมองว่าต่างก็ป่วยทางใจด้วยกันทั้งคู่และปัญหาความสัมพันธ์ที่เต็มไปด้วยความขัดแย้งและความเจ็บปวดระหว่างเธอกับมารดา ถ้วนแล้วแต่ส่งผลกระทบต่อทั้งร่างกายและจิตใจของเลสซิง ดังนั้นภาพบ้านในความทรงจำของเลสซิงจึงแตกต่างจากบ้านของอัลเลนเคอย่างสิ้นเชิง

I remember the tall, square day-nursery, the heavy red velvet curtains and the lace ones behind them, the brass fender with the tall dangerous fire, the suffocating plenty of things, things, things. And, of course, my brother, the ‘baby’ (he was called Baby until he was seven and fought for self-determination) who was the centre of everything. And the scolding, fussy nurse (Lessing, 1994: 114).

ดังนั้น “บ้าน” สำหรับเลสซิงจึงไม่ใช่ศูนย์รวมความรักความอบอุ่นที่เชื่อมโยงเธอเข้ากับสมาชิกในครอบครัวและสร้างความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งแบบบ้านของอัลเลนเค โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อคำว่าบ้านนั้นเชื่อมโยงกับคำว่าแม่ ก็ยิ่งทำให้บ้านกลายเป็นสถานที่ที่เต็มไปด้วยความขัดแย้งและความเจ็บปวด ซึ่งเธอพยายามจะหลีกเลี่ยงและปฏิเสธมาโดยตลอดไม่ว่าจะเป็นการแสดงออกทางความเจ็บป่วยทางกายหรือความพยายามที่จะออกจากบ้านไปมีชีวิตของตนเอง “*I put an end to the awfulness of being at home with her by going off to Salisbury and becoming what is known as an au pair*” (Lessing, 1994: 139).

จนกระทั่งเลสซิงอพยพมาตั้งรกรากที่อังกฤษ ความทรงจำเกี่ยวกับบ้านของเธอ การหวนคำนึงถึงเรื่องราวของบ้านและครอบครัวจึงเป็นความรู้สึกที่ผสมผสานกันระหว่าง homesickness และ home/sickness คือในความโหยหาบ้านนั้นมีความห่างเหินและเจ็บปวดปะปนอยู่ด้วย ซึ่งโรเบอร์ตา รูเบนสไตน์ (Roberta Rubenstein) ได้ให้คำจำกัดความของความรู้สึกโหยหาที่เลสซิงมีต่อบ้านและครอบครัวไว้ในบทความ “*Fixing the Past: Yearning and Nostalgia in Woolf and Lessing*” ดังนี้

Nostalgia: the expression of yearning for an earlier time or place or person from one's past, the memory and significance of which or whom contributes to the sense of the self in the present moment. The word *Nostalgia* originates from the Greek *nostos* (the return home) and *algos* (pain) (Saxton and Tobin, 1994: 15).

ดังนั้นตามคำนิยามของรูเบินสไตน์ที่ “บ้าน ” และ “ มารดา ” นั้นเป็นทั้งรากเหง้าซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของตัวตนหรืออัตลักษณ์ของเลสซิง ทำให้แม้ว่าเธอจะพยายามหนีเพียงใดก็ไม่อาจหนีพ้น และในขณะที่เดียวกันความทรงจำถึงบ้านและแม่ก็เป็นบาดแผลทางใจที่คอยหลอกหลอนและสร้างความเจ็บปวดให้กับเธอ ทำให้เลสซิงเองก็จำเป็นต้องสร้างบ้านขึ้นมาจากร่องรอยของเธอเช่นเดียวกับอัลเลนเค แต่เป็นบ้านในลักษณะที่แตกต่างจากบ้านของอัลเลนเค เพราะในขณะที่อัลเลนเคอาศัย “ บ้าน ” ช่วยต่อรองกับวาทกรรมกระแสหลักและเยียวยาเธอจากบาดแผลทางใจจนนำไปสู่การสร้างรากเหง้าและอัตลักษณ์ในที่สุด แต่บ้านในนวนิยาย *The Memoirs of a Survivor* นั้นไม่ให้ความรู้สึกของบ้านหรือครอบครัว เพราะสำหรับเลสซิง “ บ้าน ” และ “ มารดา ” คือประสบการณ์ที่เจ็บปวดซึ่งเธอต้องกลับไปเรียนรู้และเยียวยาเสียก่อนแล้วจึงจะนำมาซึ่งรากเหง้าและอัตลักษณ์ของเธอ

4.2 บ้านแห่งการเรียนรู้: การสร้างเรื่องเล่าของบ้านเพื่อการเรียนรู้และประนีประนอมความแตกต่างขัดแย้งที่เกิดจากการอยู่ในพื้นที่ก้ำกึ่ง (in-between space) ของคนพลัดถิ่น ในนวนิยาย *The Houses of the Spirits*

การเป็นคนพลัดถิ่นที่ต้องดำรงชีวิตอยู่ท่ามกลางความแตกต่างหลากหลายที่ตนเองไม่สามารถเข้าเป็นส่วนหนึ่งของสังคมใดสังคมหนึ่งได้อย่างเต็มตัว ในหลายๆ ครั้งเป็นที่มาของความขัดแย้ง โดยเฉพาะเมื่อตกเป็นชายขอบของสังคมที่อาจมีความคิดเห็น ความเชื่อ หรือขนบธรรมเนียมประเพณีที่แตกต่างจากคนส่วนใหญ่ ทำให้คนพลัดถิ่นจำเป็นต้องปรับตัวและเรียนรู้ที่จะอยู่ท่ามกลางความแตกต่างหลากหลายนั้น เช่นเดียวกับอัลเลนเค การที่เธอประสบกับภาวะพลัดถิ่นตั้งแต่วัยเด็กจากหน้าที่การงานของหัวหน้าครอบครัวที่ทำให้เธอต้องเดินทางอยู่ตลอดเวลาจนกระทั่งเมื่อโตขึ้นเธอก็ยังต้องกลายเป็นคนพลัดถิ่นอีกครั้งจากการเมือง ดังนั้นการเกิดและเติบโตในวัฒนธรรมที่แตกต่างหลากหลายของดินแดนต่างๆ ที่เธอเคยอาศัยอยู่ ทำให้อัลเลนเคกลายเป็นคนพลัดถิ่นที่อยู่ในภาวะก้ำกึ่งกลาง จึงจำเป็นต้องหาวิธีที่จะประนีประนอมความขัดแย้งและเรียนรู้ที่จะอยู่ท่ามกลางความแตกต่างหลากหลายนั้น ดังนั้นการสร้าง “ บ้าน ” ที่เป็นศูนย์รวมของคนหลากหลายประเภทและเต็มไปด้วยความแตกต่างขัดแย้งในนวนิยาย *The House of the Spirits* จึงเป็นวิธีการ

หนึ่งที่จะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่จะประนีประนอมความแตกต่างขัดแย้งของการอยู่ในพื้นที่กึ่งกลางของคนพลัดถิ่นอย่างอัลเซนเด

จากในเรื่อง “บ้าน” ของตระกูลทรูเอบาที่อัลบาเกิดและเติบโตขึ้น เป็นพื้นที่ซึ่งเป็นที่รวมของความแตกต่าง หลากหลาย และขัดแย้งทางอุดมการณ์ ความคิด และความเชื่อ จากการที่สมาชิกทุกคนในบ้านมีความแตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นการว่าที่เชื่อเรื่องจิตวิญญาณ ทรูเอบาที่เชื่อเรื่องทุนนิยม บลังกาที่ดูจะเป็นคนที่มีเหตุผล น้ำโคลเมที่นิยมฝ่ายซ้าย และน้านิโกลัสที่เชื่อในสุญตา ยังไม่นับแขกหลากหลายประเภทที่ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันเข้ามา ทำให้บ้านเต็มไปด้วยความวุ่นวายสับสน รวมถึงความขัดแย้งที่เกิดขึ้นตลอดเวลาระหว่างสมาชิกในบ้าน

Trueba remained relatively silent until his bad temper betrayed him and he began to argue with Jaime about the poor, the elections, the Socialists, and basic principles, or to insult Nicolas for his attempts to launch a balloon and practice acupuncture on Alba, or to punish Blanca with his harsh replies, his indifference, and his useless warnings that she had already ruined her life and that she would never inherit so much as a peso from him (Allende, 1985: 234).

ท่ามกลางความขัดแย้งเหล่านี้เองที่อัลบาเกิดและเติบโต ดังนั้นเธอจึงเรียนรู้ที่จะประนีประนอมและอยู่ท่ามกลางความต่างนั้น โดยไม่จำกัดตัวเองอยู่ภายใต้กรอบความคิดแบบใดแบบหนึ่งเพียงอย่างเดียว

Alba's childhood was a mixture of vegetarian diets, Japanese martial arts, Tibetan dance, yogic breathing, relaxation and concentration with Professor Hausser, and many other interesting techniques, not to mention to contribution to her education made by her two uncles and the three enchanting Mora's sisters. Her Grandmother Clara managed to keep that immense covered wagon of a house rolling with its population of eccentrics (Allende, 1985: 227-228).

นอกจากอัลเซนเดจะใช้ “บ้าน” ในการนำเสนอการเรียนรู้และประนีประนอมความแตกต่างหลากหลายที่คนพลัดถิ่นต้องประสบ แม้แต่โครงสร้างของเรื่องเล่าเองก็ยังมีส่วนสำคัญในการต่อรองและเรียนรู้ความแตกต่างขัดแย้งทางความคิดและอุดมการณ์ของคนในบ้าน เหมือนกับโครงสร้างของบ้านมูมดนนในนวนิยายที่องค์ประกอบส่วนต่างๆ ของบ้านมีที่มาแตกต่างกัน แต่มาประกอบรวมกันเป็น “บ้าน” “...his would be the only house with German stained-glass windows,

moldings craved in Austria, faucets from English bronze, Italian marble floors" (Allende, 1985: 80). การที่อัลบาและเอสเตบัน ทรูเอบาเป็นทั้งผู้เล่าและตัวละครในเรื่องทำให้มีอำนาจควบคุมเรื่องเล่าของตนก็จริง แต่ก็ไม่ได้เป็นการผูกขาดหรือจำกัดการเล่าเรื่องไว้ในรูปแบบใดเพียงแบบเดียว การที่มีผู้เล่าสองคนในสองรูปแบบทั้งผู้เล่าบุรุษที่หนึ่งและผู้เล่าบุรุษที่สาม ประกอบกับหลากหลายมุมมองจากตัวละครอื่นๆ เป็นการเปิดพื้นที่ของความขัดแย้ง แตกต่างหลากหลายของความคิดภายในเรื่องเล่า ซึ่งถูกนำเสนอผ่านการปะทะและสอดแทรกระหว่างผู้เล่าทั้งสองและเรื่องเล่าที่มาจากคนละขั้วความคิด ทั้งทางการเมือง สังคม และเพศสถานะ ไม่ได้ผูกขาดหรือจำกัดในกรอบความคิดใดเพียงอย่างเดียวนอกจากลักษณะการเล่าเรื่องโดยใช้ทั้งผู้เล่าสองคนซึ่งแตกต่างกันทั้งทางอายุ เพศสถานะ และอุดมการณ์ทางการเมือง แสดงให้เห็นถึงช่องว่างและความแตกต่างขัดแย้งทางความคิดซึ่งมีการปะทะกันอยู่ตลอดเวลาภายในเรื่องเล่า เช่น การเล่าเรื่องแทรกสลับไปมาระหว่างอัลบา และ เอสเตบัน ทรูเอบา อย่างในตอนที่ อัลบา บุรุษที่สามกำลังเล่าเรื่องพฤติกรรมของทรูเอบาที่กตัญและปฏิบัติต่อคนงานอย่างไม่เป็นธรรม โดยการจูดคร่ำข่มขืนหญิงชาวบ้านอย่างไม่รู้สึกลึกผิดเพราะอาศัยข้ออ้างของการนำความเจริญมาสู่ชาวบ้าน

Trueba continued polishing his reputation as a rake, sowing the entire region with his bastard offspring, reaping hatred, and storing up sins that barely nicked him because he had hardened his soul and silenced his conscience with the excuse of progress (Allende, 1985: 56).

ขณะที่อัลบากำลังเล่าเรื่อง ก็มีเสียงผู้เล่าบุรุษที่หนึ่งของ เอสเตบัน ทรูเอบา แทรกขึ้นมา เพื่ออธิบายการกระทำและแสดงความคิดเห็นของตนเองซึ่งขัดแย้งกับเรื่องที่ อัลบา บุรุษที่สามกำลังเล่า

No one's going to convince me that I wasn't a good *patron*. Anyone who saw Tres Marias in the decline and who could see it now, when it's a model estate, would have to agree with me. That's why I can't go along with my granddaughter's story about class struggle.

Because when it comes right down to it, those poor peasants are a lot worse off today than they were fifty years ago. I was like a father to them. Agrarian reform ruined things for everyone (Allende, 1986: 46).

ความแตกต่างระหว่างเรื่องเล่าของผู้เล่าทั้งสองเปิดเผยให้เห็นถึงอคติที่แฝงอยู่เสมอในเรื่องเล่า ทำให้เรื่องๆ เดียวกันถูกให้ความหมายที่แตกต่างกันออกไป ดังที่ โมรีนไวท์บรูค (Maureen Whitebrook) กล่าวถึงลักษณะการเล่าเรื่องที่ทำให้เรื่องราวซึ่งถูกถ่ายทอดออกมานั้นแตกต่างกันออกไปตามมุมมองของผู้เล่า *"The very element of construction as characteristic of narrative allows that different stories may be told – different point of view adopted – about the same events"*

concerning the same person” (Whitebrook, p.38). อย่างไรก็ตาม ความแตกต่างขัดแย้งของเรื่องเล่าระหว่างอัลบากับครูเอบาในเรื่องนั้นไม่ได้ทำให้เกิดความริ้วฉานหรือความเกลียดชังระหว่างคนทั้งคู่ หากแต่นำมาสู่ความเข้าใจและการประนีประนอม รวมถึงการเรียนรู้ที่จะดำรงอยู่ร่วมกันท่ามกลางความคิดและอุดมการณ์ที่แตกต่างขัดแย้ง และการยอมรับในอัตลักษณ์ของปัจเจกบุคคลในท้ายที่สุด ดังจะเห็นได้ว่า แม้เรื่องเล่าของผู้เล่าทั้งสองคืออัลบาและครูเอบาจะมีความแตกต่างขัดแย้ง แต่ทั้งคู่ก็ยังเขียนร่วมกันโดยไม่มีใครคิดที่จะ โน้มน้าวความคิด ความเชื่อของอีกฝ่าย เป็นความร่วมมือในการสร้างเรื่องเล่าร่วมกันท่ามกลางความแตกต่างขัดแย้งทางความคิดและอุดมการณ์

I began to write with the help of my grandfather, whose memory remained intact down to the last second of his ninety years. In his own hand he wrote a number of pages, and when he felt that he had written everything he had to say, he lay down on Clara's bed (Allende, 1985: 366).

คิงที่ฟิลลิป สวอนสัน(Phillip Swanson) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างตากลานที่สามารถเรียนรู้และประนีประนอมความแตกต่างระหว่างกันได้ ในที่สุดโดยผ่านทางเรื่องเล่าที่เป็นเหมือนบทสนทนาระหว่างทั้งคู่ จนในที่สุดจากครูเอบาที่เคยเป็นคนหัวแข็ง ยึดเอาความคิดตนเองเป็นใหญ่ และพยายามจะควบคุมคนในบ้านให้เป็น ไปอย่างที่คุณต้องการ ก็เกิดการเรียนรู้ที่จะยอมรับความแตกต่างทางความคิดของอัลบา ถึงแม้ว่าตนเองจะคิดแตกต่างออกไปก็ตาม

But more meaningfully, Trueba's first - person narration regularly refers to the variant view - points of 'mi nieta', while the third - person narration of the family history is Alba's account, into which her own first - person perspective intervenes. Thus the novel revolves around a dialectic between Trueba and Alba, inaugurating a *rapprochement* between previously opposite sexes, age groups and sociopolitical loyalties... Trueba, as we shall see, undergoes a learning process and by the end of the novel he has moved toward Alba's position (Swanson, 1995: 158-159).

ในขณะที่เดียวกันอัลบาเองก็เริ่มเข้าใจความรู้สึกและมุมมองของตาเช่นเดียวกัน อย่างเช่นความรู้สึกของครูเอบาที่มองว่าชาวไร่นั้นฉลาดเฉลียวและไว้วิสัยทัศน์ซึ่งทำให้เขาจำเป็นต้องเข้ามาจัดการพัฒนาไร่ จากในตอนแรกที่อัลบาถือว่าครูเอบาอาศัยข้ออ้างนี้เพื่อสร้างความชอบธรรมให้แก่การกระทำของตนเองที่กดขี่ข่มเหงชาวไร์ โดยการมองว่าชาวไร่นั้นฉลาดเฉลียวและไว้ความสามารถที่จะดูแลตนเองได้ แต่หลังจากที่ครูเอบาต้องสูญเสียไร่ของตนให้แก่ชาวไร์แล้ว ภาพการกระทำของชาวไร์ที่อัลบานุรุษที่สามเป็นผู้บรรยายกลับมีความสอดคล้องกับมุมมองของครูเอบา

They divided up the pastureland and each grew whatever he wanted, until the government sent an agronomist who gave them seed on credit and brought them up to date on the demands of the market, the difficulties of transporting produce, and the advantages of fertilizers and disinfectants. But the peasants paid him little attention, since he seemed like a city slicker and it was easy to see that he had never had a plow in his hand; still, they celebrated his arrival by opening the sacred wine cellar of their former *patron*, sacking his aged wines, and slaughtering his breeding bulls in order to eat their testicles with onion and basil. After the agronomist had left, they also ate the imported cows and all the brood hens (Allende, 1985: 301-302).

การที่อัลบาเล่าถึงการไม่สนใจจะพัฒนาไร่ของชาวไร่ แต่กลับฆ่าวัวพ่อพันธุ์และไก่ที่กำลังออกไข่ กินจนหมดนั้นสอดคล้องกับมุมมองของครูเอบาที่ว่าพวกชาวไร่ไม่มีวิสัยทัศน์ใช้ชีวิตอยู่ไปวันๆ ตามความพอใจของตนเองเหมือนกับเด็กที่จำเป็นต้องมีผู้ใหญ่คอยควบคุมดูแล

การเล่าเรื่องร่วมกันของผู้เล่าทั้งสองแสดงให้เห็นถึงการอยู่ร่วมกันของความแตกต่าง ชัดแจ้งในพื้นที่กึ่งกลางคือเรื่องเล่าของบ้าน ซึ่งเปิดโอกาสให้แต่ละคนได้แสดงความคิดของตน ออกมา ถึงแม้ว่าจะแตกต่าง แต่ก็นำมาสู่ปลายทางคือความเข้าใจและการยอมรับในความแตกต่าง นั้น ดังนั้นบ้านในนวนิยายเรื่อง *The House of the Spirits* ที่เต็มไปด้วยสมาชิกหลากหลายประเภท และเรื่องราวของบ้านรวมถึงสมาชิกในบ้านที่ถูกลำเสนอผ่านผู้เล่าสองคน สามมุมมองที่มีการ สอดแทรกสลับกันอยู่ตลอดเวลา จึงแสดงให้เห็นถึงการใช้อำนาจในพื้นที่กึ่งกลางของชนพลัดถิ่นที่เต็มไปด้วยความแตกต่างหลากหลายของอัลเซนเด ในขณะที่การอยู่ร่วมกันท่ามกลางความแตกต่าง ชัดแจ้งของสมาชิกภายในบ้านก็เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงการเรียนรู้ที่จะอยู่ในสังคมซึ่งเต็มไปด้วย ความแตกต่างหลากหลายในฐานะชนพลัดถิ่น

4.3 บ้านที่สูญหาย: ความรู้สึกไร้บ้านเนื่องจากการพลัดถิ่นทางร่างกายและจิตใจและภาวะไร้ราก ในนวนิยาย *The Memoirs of a Survivor*

ประสบการณ์ที่เลสซิงมีต่อบ้านเป็นประสบการณ์ที่ไม่คืนักจนกระทั่งทำให้เธอเจ็บป่วยทั้ง ทางกายและใจ ทำให้เลสซิงต้องออกจากบ้านตั้งแต่อายุยังน้อย ประสบการณ์ที่ไม่ดีเกี่ยวกับบ้าน และครอบครัวนี้ก่อให้เกิดความรู้สึกพลัดถิ่นทางจิตใจ คือรู้สึกแปลกแยกกับบ้านและครอบครัวของ ตนเอง แต่ในเมื่อบ้านเป็นที่ให้กำเนิดความรักและอัตลักษณ์ของคน ดังนั้นการที่เธอรู้สึกแปลกแยก

และปฏิเสธบ้านจึงเป็นสาเหตุให้เลสซิงตกอยู่ในภาวะไร้ราก ประกอบกับการพลัดถิ่นของเธอในแง่พื้นที่ที่เกิดจากการเกิดและเติบโตในดินแดนอาณานิคม ก่อนจะอพยพมาอยู่อังกฤษเมื่ออายุมากแล้ว ทำให้ความรู้สึกของรากเหง้าในแง่ของพื้นที่ต้นกำเนิดหรือมาตุภูมิ ก็ยังเป็นสิ่งไม่สามารถระบุหรือกำหนดได้สำหรับเลสซิง และเป็นสิ่งที่ยังตอกย้ำความรู้สึกไร้รากของเธอ ภาวะไร้รากที่เกิดจากการพลัดถิ่นทั้งในแง่พื้นที่และจิตใจของเลสซิงถูกสะท้อนอยู่ในความรู้สึกไร้บ้านในนวนิยาย *The Memoirs of a Survivor*

จากในเรื่องพื้นที่ภายในจะมีความสำคัญอย่างยิ่งและการดำเนินเรื่องตั้งแต่ต้นจนจบก็จะวนเวียนอยู่แค่พื้นที่ภายในอย่างห้องของตัวผู้เล่าซึ่งแทบจะไม่ได้ออกไปไหนเลย แต่อย่างไรก็ดีความรู้สึกของบ้าน หรือความเป็นบ้านนั้นเป็นสิ่งที่ขาดหายไปนวนิยายเรื่องนี้ เนื่องจากถึงแม้ตัวผู้เล่าจะอยู่แค่ในห้องของเธอเป็นส่วนใหญ่ ทว่าห้องนั้นก็ไม่ใช่บ้านและไม่ใช่แม้แต่ห้องที่เป็นของเธอจริงๆ แต่เป็นเพียงห้องเช่าที่ตัวผู้เล่าต้องต่อสัญญาเป็นระยะๆ ที่จะสามารถโยกย้ายออกไปเมื่อไหร่ก็ได้ เป็นห้องที่ไม่ได้ให้ความรู้สึกผูกพันหรือเป็นส่วนหนึ่งอย่างความรู้สึกที่คนมีคอบ้าน นอกจากนี้ตัวผู้เล่ายังไม่มีบ้านและความทรงจำถึงบ้านของตนเอง สิ่งที่จะใกล้เคียงกับบ้านมากที่สุดสำหรับเธอ ก็คือฟาร์มในแคว้นเวลส์ซึ่งเธอเคยไปพักอยู่เมื่อนานมาแล้ว

I had, in fact, often wondered if a certain family I had known in North Wales would shelter me. They were good farming folk – yes, that is exactly the measure of my fantasies about them. ‘Good farming folk’ was how safety, refuge, peace – utopia... And so we talked about the farm, our future, hers and mine, like a fable where we would walk hand in hand, together. And then ‘life’ would begin, life as it ought to be, as it had been promised – by whom? when? where? – to everybody on this earth (Lessing, 1976: 32-33).

ว่าภาพของฟาร์มในความทรงจำของผู้เล่านั้นก็เหมือนจะเป็นสถานที่ที่ดูเหมือนจะเป็นอดีตอันห่างไกลที่ไม่อาจหวนคืน และดูห่างไกลจากความเป็นจริง การที่ตัวผู้เล่าใช้คำว่า “fantasies” “utopia” หรือ “fable” ในการบรรยายภาพฟาร์ม ล้วนแสดงถึงความเป็นอุดมคติของบ้านที่เป็นที่หลบภัย สงบสุข และอบอุ่นซึ่งไม่สามารถเป็นจริงขึ้นมาได้สำหรับตัวผู้เล่า ภาพฟาร์มที่เป็นอดีตอันสวยงามแต่เป็นอุดมคตินั้นสื่อถึงความรู้สึกโหยหาบ้านและรากเหง้าที่เป็นที่พักพิงทั้งทางร่างกายและจิตใจ แต่ในขณะที่เดียวกันก็ไม่สามารถครอบครอง เป็นเพียงความปรารถนาที่ไม่มีวันเป็นจริงได้ เมื่อประกอบกับการที่ตัวผู้เล่าเป็นเพียงหญิงไร้ชื่อไร้บ้านก็เป็นสิ่งที่ยังตอกย้ำถึงภาวะแปลกแยกและไร้รากของเธอ

ความรู้สึกไร้บ้านมิได้แสดงออกผ่านทางตัวผู้เล่าแต่เพียงอย่างเดียว แม้กระทั่งสภาพสังคมภายนอกก็สื่อถึงภาวะพลัดถิ่นและความรู้สึกไร้บ้านไร้รากเหง้า เนื่องจากในเรื่องจะมีการอพยพโยกย้ายเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา แต่เป็นการอพยพที่เลื่อนลอยไร้จุดหมายที่แน่ชัดว่าจะหยุดและตั้งรกรากที่ใด ผู้เล่าบอกเพียงแต่ว่าเป็นการอพยพไปทางเหนือและตะวันตกเท่านั้น และคนที่อพยพไปก็ไม่เคยส่งข่าวหรือกลับมาเลย *“And off they went, along the road north-west, lit by the torches that dripped dangerous fire close above their heads. They were singing. They sang ‘‘Show Me the Way to Go Home’’”* (Lessing, 1976: 71). นอกจากนี้ในนวนิยาย *The Memoirs of a Survivor* นิยามของบ้านถูกบิดให้กลับตาลปัตรไปจากความหมายเดิม จากที่บ้่านแลลขหมายถึงครอบครัวและความผูกพันไม่ว่าจะเป็นความผูกพันระหว่างคนที่อยู่ในบ้านหรือความผูกพันที่คนมีต่อบ้าน เพราะบ้านในเรื่องกลับกลายเป็นที่อยู่ของคนไร้บ้านอย่างพวกคนเร่ร่อนหรือผู้อพยพที่ใช้อาศัยอยู่เพียงชั่วคราวก่อนจะเดินทางต่อไป ส่วนเจ้าของบ้านจริงๆ กลับหายไปไม่มีตัวตน อีกทั้งความเป็นครอบครัวที่เคยเชื่อมโยงกับบ้านก็ยังถูกปฏิเสธ อย่างการที่พวกเด็กๆ มาอาศัยอยู่ในคอมมูนของเจอร์รอลด์ต่างๆ ที่หลายคนก็มีพ่อแม่ แต่กลับออกจากบ้านมาอยู่คอมมูน โดยที่พ่อแม่ก็ไม่ได้ห้ามปรามหรือเป็นห่วงเป็นใยลูกของตน

There were suddenly children out there, nine, ten, eleven years old, not attached to families, but by themselves. Some had parents they had run away from, or whom they did see, but only occasionally. Some had no parents at all... Sometimes children attached themselves to other families, their own parents being unable to cope with the pressures, not knowing where to find food and supplies, or simply losing interest and throwing them out to fend for themselves as people had once done with dogs and cats that no longer gave pleasure (Lessing, 1976: 85-86).

การบรรยายของตัวผู้เล่าแสดงถึงความห่างเหินของครอบครัวที่แทบจะเรียกว่าครอบครัวไม่ได้อีกต่อไป การเปรียบเทียบที่มองว่าพ่อแม่ละทิ้งลูกตัวเองเหมือนเป็นสัตว์เลี้ยงตัวหนึ่งที่เจ้าของเบื่อและเอาไปปล่อยแสดงถึงความเย็นชาและความรู้สึกแปลกแยกที่ตัวผู้เล่ามีต่อครอบครัวอย่างรุนแรง

นอกจากนี้ความรู้สึกแปลกแยกและบาดแผลในใจที่เกิดจากบ้านและครอบครัวยังถูกสะท้อนผ่านภาพ “บ้าน” ในพื้นที่หลังกำแพง ที่ตัวผู้เล่าเห็นตนเอง เอมิลี และจูนกำลังกินบ้านทั้งหลัง เหมือนกับในเทพนิยายเรื่องเฮนเซลและเกรเทล แต่กินเท่าไรก็ไม่รู้สึกอิ่ม

The house shone, with a peculiar soft glisten. It was made of a substance which was familiar in it self, but not when shaped into a house. I broke a piece off it and ate: sweet, dissolving

on the tongue. A sugar house, like the one in fairy tales; or if not sugar then the edible substance they once used to wrap bars of nougat. I kept breaking off bits and eating and tasting...it was compulsively edible, because it was unsatisfying, cloying: one could eat and eat and never be filled with this white insipidity. There was Emily, breaking off whole pieces of the roof and cramming them into her healthy mouth; there, too, was June, languidly picking and choosing. A fragment of wall, a piece of window pane...we ate and ate our way into the house like termites, our stomach laden but unsatisfied, unable to stop ourselves, but nauseated (Lessing, 1976: 128-129).

ภาพบ้านที่ถูกกินแสดงให้เห็นถึงความปรารถนา (desire) ที่ไม่สามารถเติมเต็มได้ ซึ่งความปรารถนานี้อยู่บนพื้นฐานของความแปลกแยกที่เกิดจากการที่เด็กต้องสูญเสียแม่ ซึ่งเป็นวัตถุแห่งความรักชิ้นแรก “... desire is generated by loss, loss of the mother as first love object...” (Mulvey, cited in Wolfreys, 2004: 53). ทำให้เด็กเกิดความรู้สึกขาดซึ่งนำไปสู่ความปรารถนาที่ไม่มีวันถูกเติมเต็มได้เพราะความปรารถนาต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อได้สูญเสียสิ่งนั้นๆ ไปแล้ว ความปรารถนาจึงอยู่คู่กับความสูญเสียเสมอ ความปรารถนาต่างจากความต้องการ (need) ซึ่งเกี่ยวข้องกับความเป็นในการดำรงชีวิต ทำให้ความต้องการนี้สามารถถูกสนองตอบได้ ในขณะที่ความปรารถนาเกิดจากความรู้สึกขาดที่อยู่ในระดับจิตไร้สำนึก เนื่องจากความรู้สึกสูญเสียแม่ครั้งแรกของเด็ก (primordial absence) ทำให้ความปรารถนาของมนุษย์นั้น ไม่มีที่สิ้นสุดและอยู่ในตัวของมนุษย์ทุกคน

ดังนั้นภาพบ้านที่ถูกกินจึงแสดงถึงความรู้สึกแปลกแยกที่ตัวผู้เล่ามีต่อบ้าน แต่ในขณะที่เดียวกันก็แฝงไว้ด้วยความปรารถนาที่จะได้ครอบครองเป็นส่วนหนึ่งของบ้าน ซึ่งถูกใช้เป็นภาพแทนของแม่และครอบครัว แต่ความปรารถนานี้ไม่สามารถถูกเติมเต็มได้เนื่องจากแม้ว่าตัวผู้เล่าจะกินไปเท่าใดแต่ก็ไม่รู้สึกอิ่ม ในทางตรงกันข้ามการกินบ้านกลับให้ความรู้สึกคลื่นเหียนเพราะ “บ้าน” และ “แม่” เป็นประสบการณ์ที่เจ็บปวดสำหรับตัวผู้เล่าหรือเลสซิง นอกจากนี้ลักษณะการพรรณานบ้านยังแสดงให้เห็นถึงความรู้สึกแปลกแยกกับความเป็นบ้านของตัวผู้เล่า ไม่ว่าจะเป็นการใช้คำว่า “peculiar” หรือการที่บอกว่าบ้านนั้นทำมาจากวัสดุซึ่งตัวผู้เล่ารู้สึกคุ้นเคย ทว่ากลับสูญเสียความรู้สึกคุ้นเคยนั้น ไปเมื่อนำมาประกอบเป็นบ้าน แสดงให้เห็นว่าบ้านและครอบครัวนั้นให้ทั้ง

⁵ “การสูญเสียของเด็ก” ในที่นี้อาจมีได้หมายความว่า เด็กได้สูญเสียแม่ไปจริงๆ คงไม่มีแม่คนใดที่สามารถใช้เวลาอยู่กับลูกได้ตลอด 24 ชั่วโมง ในภาวะที่เด็กคืนจากหลับและไม่พบแม่ เมื่อเด็กร้องเรียกหา อาจด้วยความหิวหรือด้วยสาเหตุอื่นแล้วแม่ไม่อยู่ เป็นสาเหตุให้เด็กเกิดความรู้สึกวิตกกังวลว่าแม่จากไป (separation anxiety) เด็กคร่ำครวญหาแม่เพราะแม่ไม่อยู่ การที่แม่เป็น “เป้าหมาย” ของเด็ก คามที่ชนะของพ่อและลูกเอง เป็นเพราะแม่หายไปนั่นเอง ความรู้สึกว่าแม่หายไป (primordial absence) เป็นพื้นฐานของการสร้างเป้าหมายและค้นกำเนิดแห่งความปรารถนาของมนุษย์ การสูญเสียครั้งแรกทำให้ความรู้สึกหิวหาอาหารและความปรารถนาของมนุษย์มีองค์ประกอบแห่งความรู้สึกว่า “คนไม่มีทางได้รับความพึงพอใจหรือความสมหวังได้อย่างสมบูรณ์” แฝงเร้นอยู่ในจิตใจมนุษย์ทุกคน (ยศ สันตสมบัติ, 2538: 96)

ความรู้สึกแปลกแยกและความคุ้นเคย เพราะในขณะที่ผู้เล่าหรือเลศจึงเกิดและเติบโตอยู่ในบ้าน จึงทำให้บ้านสมควรจะเป็นสถานที่ที่รู้สึกคุ้นเคยและเป็นส่วนหนึ่งของตนเอง ทว่าบาดแผลทางใจที่ได้รับจากบ้านและแม่ทำให้ความคุ้นเคยนั้นกลายเป็นความแปลกแยกไป การที่ผู้เล่ารู้สึกที่บ้านไม่อร่อยและทำให้รู้สึก คลื่นเหียนและหนักอึ้งแต่ก็ไม่สามารถหยุดกินได้ สืบถึงความเป็นบาดแผลทางใจของบ้านและแม่ที่เฝ้าหลอกหลอนตัวผู้เล่า ที่ถึงแม้จะรู้สึกเจ็บปวดแต่ก็ไม่สามารถปฏิเสธหรือหยุดความปรารถนาและโหยหาบ้านและแม่ได้

ภายหลังที่ตัวผู้เล่าสามารถเยียวยาปมปัญหาในใจของคนและประนีประนอมความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับเอมิเลียได้แล้ว ภาพบ้านในโลกหลังกำแพงก็เปลี่ยนไป “...a house roof like a forest floor sprouting grasses and birds' nests” (Lessing, 1979: 189). จากบ้านที่เคยให้ความรู้สึกอึดอัด แยกแยก ไม่สามารถเป็นส่วนหนึ่งได้ ก็เปลี่ยนเป็นบ้านที่มีหลังคาเป็นป่า มีต้นไม้ใบหญ้า มีนกทำรัง แสดงถึงบ้านที่มีชีวิต มีพลวัต และมีการเติบโต ต่างจากบ้านในความทรงจำตอนแรกที่เป็นพื้นที่ของบาดแผลทางใจ ซึ่งเป็นบ้านที่ไร้ชีวิตชีวาและให้บรรยากาศที่ปิดตายและกักขังตัวผู้เล่า ภาพบ้านที่มีหลังคาเป็นป่าในตอนสุดท้าย แสดงถึงความทรงจำของบ้านที่ผ่านการเยียวยาจากการเล่าเรื่องของตัวผู้เล่าจนกระทั่งหายจากความเป็นบาดแผลทางใจ เพราะภาพของบ้านไม่ได้เต็มไปด้วยลักษณะในแง่ลบอีกต่อไป แต่กลับเปลี่ยนเป็นภาพในแง่บวกที่แสดงถึงชีวิตและการเติบโต แสดงให้เห็นว่าตัวผู้เล่าสามารถประนีประนอมความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับบ้านและครอบครัวได้ในที่สุด

4.4 การใช้เรื่องเล่าของบ้านเพื่อสร้างรากเหง้าและเยียวยาบาดแผลทางใจ

4.4.1 บ้านที่ช่วยเยียวยา: การใช้เรื่องเล่าเพื่อสร้างรากเหง้าและเยียวยาบาดแผลทางใจในนวนิยาย *The House of the Spirits*

นอกจากอัลเซนเคจะใช้เรื่องเล่าเพื่อต่อรองกับอำนาจกระแสหลักแล้ว เรื่องเล่าของเธอยังช่วยเยียวยาบาดแผลทางใจจากการต้องกลายเป็นคนพลัดถิ่นเนื่องจากอำนาจกระแสหลักอย่างรัฐบาลเผด็จการทหารที่ทำให้เธอต้องลี้ภัยทางการเมือง โดยเรื่องเล่าของบ้านอย่าง *The House of the Spirits* มีบทบาทในการเยียวยาบาดแผลทางใจจากภาวะไร้รากของเธอ โดยการรื้อฟื้นและช่วยเก็บรักษารากเหง้าให้คงอยู่กับเธอเสมอ ไม่ว่าจะอยู่ที่ใดก็ตาม เพราะการเป็นคนพลัดถิ่นที่ต้องถูกตัดขาดจากรากเหง้าของตนเองอย่างตัวอัลเซนเค ที่มีความผูกพันกับครอบครัวเป็นอย่างมาก ทว่าหลังจากการปฏิวัติทำให้เธอต้องอพยพลี้ภัยทางการเมืองไปอยู่ที่ประเทศเวเนซุเอลา เป็นการถูกตัดขาดจาก

บ้านเกิดเมืองนอนซึ่งทำให้ อีซาเบล อัลเลนเด เกิดความรู้สึกโหยหาบ้านและครอบครัว (nostalgia) ดังนั้นเรื่องราวของบ้านจึงถูกสร้างขึ้นและใช้เพื่อเป็นสะพานเชื่อมโยงอดีตให้กลับคืนมาอีกครั้ง รวมถึงช่วยเยียวยาเธอจากความรู้สึกโหยหาบ้านเกิด ดังที่อัลบาบอกว่า การเขียนนั้นช่วยเรียกอดีตให้หวนคืน “reclaim the past” (Allende, 1985: 3). เพราะในขณะที่เธออยู่ตัวคนเดียวในบ้าน อัลบาสร้างเรื่องของทุกคนในครอบครัวขึ้นมาใหม่จากเรื่องเล่า ทั้งๆ ที่ตอนนั้นเธอไม่เหลือใครอีกแล้ว เพราะสมาชิกในครอบครัวต้องพลัดพรากเนื่องจากความตายและการเมือง แต่ครอบครัวทรูเอบา ก็สามารถถูกรื้อฟื้นกลับคืนมาด้วยเรื่องของอัลบา คำพูดของทรูเอบาในเรื่องที่ให้อัลบาสร้างเรื่องเล่าขึ้นเพื่อจะ ได้สามารถนำรากเหง้าติดตัวไปได้ทุกที่ มีความสอดคล้องกับคำพูดที่คุณตาของอัลเลนเดเองเคยกล่าวไว้เกี่ยวกับความตายและการหลงลืม

“My grandfather theorized that death didn’t really exist. Oblivion is what exists, and if one can remember those who die—remember them well—they’ll always be with him and in some way will live on at least in spirit” (Allende, cited in Earle, 1987: 543).

คำกล่าวของคุณตาอัลเลนเดสะท้อนถึงความจำเป็นของคนพลัดถิ่นในการสร้างเรื่องเล่า เนื่องจากความเป็นชายขอบของสังคมทำให้หากไม่สร้างเรื่องเล่าของตัวเองขึ้น การมีอยู่ของคนก็จะยังไม่เป็นที่รับรู้ของสังคมเพราะความเป็นชายขอบของตนเอง ในทางกลับกัน แม้ว่าจะตายหรือในที่นี้สื่อถึงภาวะไร้รากที่ต้องพลัดพรากจากบ้านเกิดในแง่ของพื้นที่ซึ่งเป็นรูปธรรม แต่เรื่องเล่าก็สามารถช่วยรื้อฟื้นรากเหง้าขึ้นมาได้ใหม่อย่างน้อยก็ในรูปของวิญญาณหรือบ้านที่อยู่ในรูปเรื่องเล่านั่นเอง เพราะเรื่องเล่าไม่ได้เป็นเพียงแค่การเล่าเรื่องแต่เป็นการโต้ตอบระหว่างตัวผู้เล่ากับอดีตของคนเพื่อ ยืนยันและแสดงถึงความเป็นมาของตัวเอง

นอกจากนี้คำพูดของคุณตาอัลเลนเดยังแสดงถึงความจำเป็นในการสร้างเรื่องเล่าของคนพลัดถิ่นเพื่อป้องกันการลืม เพราะสำหรับคนพลัดถิ่นการลืมเปรียบเสมือนการตายจากรากเหง้าของตัวเองซ้ำอีกครั้ง หลังจากการตายเพราะถูกตัดขาดจากรากเหง้าครั้งแรกเกิดขึ้นในแง่พื้นที่ เพราะการพลัดถิ่นทำให้พื้นที่ของบ้านเกิดนั้นเหลืออยู่แค่ภายในความทรงจำ แต่ความทรงจำอย่างเดียวนั้นไม่เพียงพอที่จะเชื่อมโยงและจัดวางตำแหน่งคนเข้ากับรากเหง้าของตน เพราะความทรงจำเป็นสิ่งที่ไหลเลื่อน ไม่แน่นอน เนื่องจากเมื่อเวลาผ่านไป ประสบการณ์หรือเหตุการณ์ในชีวิตที่เกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทำให้ความทรงจำถึงเหตุการณ์หรือสิ่งๆ หนึ่งไม่ได้มีความคมชัดอย่างภาพถ่าย เพราะแม้กระทั่งการย้อนระลึกถึงเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งก็เป็นการมองเหตุการณ์นั้นด้วยมุมมองหรือตำแหน่งที่ต่างออกไปจากเดิมของเจ้าของความทรงจำนั้น ในเวลาปัจจุบัน ซึ่งแตกต่างจากตนเองในอดีต ณ จุดที่เหตุการณ์นั้นเคยเกิดขึ้น การย้อนกลับไปมองจึงมีนัยยะของการ

ประเมิน การวิเคราะห์ และความคิดเห็น ความรู้สึกที่เจ้าตัวมีต่อเหตุการณ์นั้นๆ ที่เคยเกิดขึ้นกับตนเองในอดีต โดยเฉพาะอย่างยิ่งความทรงจำเป็นสิ่งที่สามารถถูกลืมได้ เหมือนกับกลาร่าที่จำเป็นต้องเขียนบันทึกทุกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตของเธอทั้งเหตุการณ์ที่สำคัญและไม่สำคัญ ลงในสมุดบันทึกชีวิต *"notebooks that bore witness to life"* (Allende, 1985: 245). เพื่อแก้ไขปัญหาความไม่แน่นอนของความทรงจำที่มีต่อเหตุการณ์ต่างๆ รวมถึงการหลงลืมของตัวเอง *"That's why my Grandmother Clara write in her notebooks, in order to see things in their true dimension and to defy her own poor memory"* (Allende, 1985: 367). การหลงลืมเป็นสิ่งที่ร้ายแรงสำหรับคนพลัดถิ่นเพราะการลืมทำให้สายใยบางๆที่เคยเชื่อมโยงระหว่างคนพลัดถิ่นกับรากเหง้าในความทรงจำของคนพลอยสูญสลายไปด้วย ดังนั้นการลืมสำหรับคนพลัดถิ่นจึงเป็นเหมือนการตายจากรากเหง้าของตนเองอย่างสมบูรณ์ ด้วยเหตุนี้ เรื่องเล่าจึงต้องถูกสร้างขึ้นเพื่อป้องกันการหลงลืมรากเหง้าของตนเอง เพราะการเล่าออกมาเป็นเรื่องราว ทำให้รากเหง้าที่เคยอยู่แต่ในพื้นที่ความทรงจำกลายเป็นรูปธรรมขึ้นมา ในขณะที่เดียวกันก็เป็นการยืนยัน รับรอง และแสดงความเป็นมาที่ต่อเนื่องให้กับตัวผู้เล่าเองว่าตนเป็นใคร มาจากไหน

การเขียนของกลาร่าที่เกิดขึ้นเพราะการที่เธอเป็นคนความจำไม่ดี จึงจำเป็นต้องเขียนทุกสิ่งทุกอย่างลงไป ทำให้สมุดบันทึกของเธอกลายเป็นสมุดบันทึกชีวิตที่บ่งบอกความเป็นมา ชีวิตของคนในตระกูลเคล บายและตระกูลเอบา ทำให้ภายหลังอัลบาสามารถสร้างเรื่องเล่าที่เชื่อมโยงเธอกับบ้านและครอบครัวโดยอาศัยเรื่องเล่าของกลาร่าเป็นฐานในการสร้างเรื่องเล่าของตนเองขึ้นมา เพราะเรื่องเล่าของกลาร่าอย่างเดียวไม่เพียงพอสำหรับอัลบาที่อยู่ในฐานะคนพลัดถิ่นซึ่งสูญเสียครอบครัวทั้งหมดไปเนื่องจากการปฏิวัติของรัฐบาลทหาร เพราะกลาร่าเรียงบันทึกของเธอตามความสัมพันธ์ของเหตุการณ์ สำหรับตัวเองที่มีรากเหง้าที่มั่นคงเพราะอยู่ในพื้นที่บ้านเกิดที่เป็นต้นกำเนิดและรากเหง้าของตนเองมาชั่วชีวิต ดังนั้นเรื่องเล่าของกลาร่าจึงไม่เหมาะสมและเพียงพอสำหรับอัลบาที่ต้องประสบกับภาวะไร้ราก ทำให้อัลบาจำเป็นต้องสร้างเรื่องเล่าคนพลัดถิ่นของตนเองขึ้นมาใหม่ เป็นเรื่องเล่าที่บอกต้นกำเนิดหรือที่มาว่าตนเองเป็นใคร มาจากไหน ที่มีลักษณะความต่อเนื่องตามลำดับเวลาซึ่งแสดงถึงความเป็นมาของครอบครัวและนำมาสู่ความเป็นมาของตนเอง ดังนั้นในนวนิยาย *The House of the Spirits* จึงมีโครงสร้างของเรื่องเล่าสองรูปแบบซ้อนทับกันอยู่ คือรูปแบบเรื่องเล่าของกลาร่าที่แสดงถึงความสัมพันธ์ของเหตุการณ์ที่มีต่อกันและกันเป็นวงกลมที่มีการซ้ำ และความไม่ต่อเนื่อง มีการสอดแทรกกันระหว่างอดีต ปัจจุบัน และอนาคต ในขณะที่เรื่องเล่าของอัลบาจะเป็นเรื่องเล่าที่เรียงตามลำดับเวลา บ่งบอกถึงประวัติของบ้านและความเป็นมาของตนเอง

โครงสร้างเรื่องเล่าของอัลบาที่มีลักษณะเป็นเส้นตรงตามลำดับเวลาจากอดีตสู่ปัจจุบันและอนาคต โดยเริ่มตั้งแต่เรื่องราวของรุ่นชายอย่างกลาร่าและต่อเนื่องมาจนถึงรุ่นแม่อย่างบลิงกาและนำมาสู่เรื่องราวของตนเองคืออัลบา รวมถึงการวางตำแหน่งเรื่องราวของอัลบาท่ามกลางเรื่องราวของครอบครัว โดยบทเด็กหญิงอัลบา (Little Alba) ถูกจัดวางไว้ตรงกลางระหว่างเรื่องเล่าอื่นๆ ทั้งเรื่องที่น่าประทับใจมาก่อนหน้าอย่างเรื่องของแม่และชาย รวมถึงเรื่องที่เกิดขึ้นหลังจากการเกิดของเธออย่างการปฏิบัติ ล้วนเป็นองค์ประกอบที่แสดงให้เห็นความเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัวและสังคมของผู้เล่า ลักษณะเรื่องเล่าแบบเส้นตรงตามลำดับเวลานี้ช่วยสร้างคำอธิบายถึงความเป็นมา รวมทั้งต้นกำเนิดให้แก่ตัวผู้เล่าเอง อีกทั้งเป็นการจัดวางตนเองอยู่ภายในบริบททางประวัติศาสตร์ แสดงถึงการถือครองพื้นที่ประวัติศาสตร์ด้วยการแสดงความเป็นส่วนหนึ่ง ผ่านทางเรื่องเล่าที่มีได้เกิดขึ้นลอยๆ แต่เกิดท่ามกลางบริบททางสังคมและวัฒนธรรม ดังนั้นเรื่องเล่าของครอบครัวจากรุ่นสู่รุ่น อย่างนวนิยาย *The House of the Spirits* จึงเป็นการสร้างรากเหง้าให้กับตัวผู้เล่าเอง ไม่ว่าจะ เป็นอัลบาหรืออัลเฮนเด โครงสร้างของเรื่องเล่าที่เป็นเส้นตรงนี้สะท้อนผ่านชื่อของตัวละครเอกหญิงทั้งสามที่ไม่ซ้ำกัน คือ กลาร่า บลิงกา และอัลบา ซึ่งต่างจากขนบของละตินอเมริกันที่มีกนิยมตั้งชื่อลูกตามชื่อพ่อแม่เหมือนอย่างในตอนทีครูเอบา โกรธกลาร่าที่ไม่ยอมตั้งชื่อลูกตามชื่อพ่อและปู่

“I hope this time it will be a boy so we can give him my name,” I joked

“It’s not one, it two,” Clara replied. “The twins will be called Jaime and Nicolas, respectively,” she added...

I got furious, arguing that those were names for foreign merchants, that no one in my family or her had ever had such names, that at least one of them should be called Esteban like myself and my father (Allende, 1985: 99).

ถึงแม้ว่าตัวละครหญิงทั้งสามจะมีชื่อที่ไม่ซ้ำกัน ทว่าชื่อทั้งสามต่างก็มีความหมายที่สัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด แสดงให้เห็นถึงรากเหง้าสายสัมพันธ์ของครอบครัวจากรุ่นสู่รุ่น ที่แม้ว่าจะเป็นการก้าวออกไปจากตัวชื่อเดิมที่เป็นรูปธรรม ทว่าความหมายของชื่อก็ยังคงมาจากรากเดียวกัน สะท้อนถึงลักษณะของความเป็นรากเหง้าที่ผู้เล่าเชื่อมโยงตนเองเข้ากับครอบครัวผ่านทางเรื่องเล่า ที่แม้ว่ารากเหง้าที่เกิดจากเรื่องเล่าจะไม่ใช่พื้นที่ทางกายภาพของบ้านเกิด แต่เรื่องเล่าของบ้านก็สามารถให้ความหมายและสร้างความเป็นมาให้แก่ตัวผู้เล่า เป็นการสร้างรากเหง้าในรูปแบบของคนพลัดถิ่นที่รากเหง้าไม่ถูกจำกัดตายตัวอยู่ภายใต้กรอบของพื้นที่ที่เป็นรูปธรรมอย่างเช่นตัวชื่อ แต่อยู่ในความหมายของชื่อที่ไม่ว่าจะเลือกใช้ชื่อจากภาษาใดก็สามารถคงไว้ซึ่งความหมายเดิมได้ เหมือนกับ

⁴ ชื่อทั้งสามต่างมีความหมายเกี่ยวกับแสงสว่าง กลาร่าหมายถึง ความชัดเจน ความกระจ่าง บลิงกาหมายถึงสีขาว อัลบาหมายถึงรุ่งอรุณ (Swanson, 1995: 164)

ตอนที่อัลบากังวลว่าสายสัมพันธ์ของชื่อที่สืบทอดมาตั้งแต่รุ่นของยายทวดจะสิ้นสุดลงในรุ่นของเธอ เพราะชื่ออัลบานั้นอยู่ในลำดับสุดท้ายของชื่อภาษาสเปนที่มีความหมายถึงแสงสว่าง

They searched for a name in a thesaurus, where they found hers, the last in a chain of luminous words. Years later, Alba tormented herself with the thought that when she had a daughter there would be no other word with the same meaning to use as a name, but Blanca gave her the idea of using foreign languages, which offer a wide choice (Allende, 1985: 223).

การที่ปลั่งกางอกให้อัลบาหาชื่อจากภาษาต่างประเทศซึ่งมีอยู่มากมายที่มีความหมายเดียวกับชื่อของพวกเขาเธอ เป็นตัวเลือกที่หลากหลาย ก็เปรียบเหมือนกับเรื่องเล่าของบ้านที่เป็นรากเหง้าซึ่งสามารถคิดตัวผู้เล่าไปได้ในทุกๆ ที่ไม่ถูกจำกัดอยู่แค่เฉพาะบ้านเกิด เช่นเดียวกับเรื่อง *The House of the Spirits* ที่ไม่ว่าจะถูกแปลเป็นภาษาอะไรก็ยังคงไว้ซึ่งความเป็นเรื่องเล่าที่สร้างมาจากครอบครัวของอัลเบนเด ต่างจากรากเหง้าที่ยึดโยงอยู่กับพื้นที่ของตัวผู้ออกอย่างที เอสเตบัน ครูเอบาต้องการตั้งชื่อลูกว่าเอสเตบันตามตนเอง เพราะรากเหง้าแบบนี้จะคงอยู่ได้ก็ต่อเมื่อผ่านการตั้งชื่อซ้ำๆ ในแต่ละรุ่นไม่มีการเปลี่ยนแปลง เหมือนกับลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ที่ไม่สามารถคิดตัวคนพลัดถิ่นไปได้เมื่อเกิดการอพยพโยกย้ายไม่ว่าจะด้วยความสมัครใจหรือไม่ก็ตาม

ดังนั้นเพื่อเยียวยาบาดแผลจากภาวะไร้ราก การสร้างเรื่องเล่าเกี่ยวกับครอบครัวจึงเป็นสิ่งจำเป็น ซึ่งรากเหง้าที่ถูกรื้อฟื้นโดยอาศัยเรื่องเล่านี้สามารถคิดตัวผู้เขียนไปได้ในทุกๆ ที่ไม่ว่าจะอพยพไปอยู่ที่ไหนหรือเวลาจะผ่านไปนานเพียงใดก็ตาม ดังที่ เอสเตบัน ครูเอบา เสนอให้อัลบาเขียนเล่าเรื่องราวของครอบครัว “*That way you’ll be able to take your roots with you if you ever have to leave, my dear*” (Allende, 1985: 366). เช่นเดียวกับอัลบาและครูเอบา อัลเบนเดอาศัยการเขียน *The House of the Spirits* เป็นวิธีที่ช่วยสร้างและเก็บรักษาให้ความทรงจำถึงครอบครัวและประเทศกลายเป็นรูปธรรมอย่างงานเขียนและคงอยู่กับเธอในทุกๆ ที่ที่เธอไป นอกจากนี้รากเหง้าที่ถูกสร้างจากเรื่องเล่ายังเป็นรากเหง้าที่มีพลวัต กล่าวคือสามารถนำกลับมาทบทวน ตีความ และเขียนขึ้นใหม่ได้ตลอดเวลาให้สอดคล้องเหมาะสมกับตัวผู้เล่ามากที่สุด เหมือนกับที่อัลบานำเรื่องเล่าของกลาร่ามาตีความและเขียนขึ้นใหม่ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ของตนเอง

นอกจากนี้การเล่าเรื่องเป็นวิธีหนึ่งในการเยียวยาปัญหาและความทรงจำที่เจ็บปวด (traumatic memory) เพราะการเล่าเรื่องเป็นการระบายสิ่งที่เก็บกดเอาไว้ในใจออกมาและปลดปล่อยตัวเองออกจากความเจ็บปวด โดยที่กระบวนการเล่าเรื่องเป็นการย้อนกลับไปทำความเข้าใจและ

ตีความปัญหาหรือประสบการณ์ที่เจ็บปวดนั้นด้วยมุมมองใหม่ในเวลาปัจจุบัน ความเข้าใจที่เกิดขึ้นเนื่องจากเวลาและประสบการณ์ที่เพิ่มมากขึ้น ประกอบกับการเรียบเรียงและการสร้างความเป็นเหตุเป็นผลให้แก่เหตุการณ์หรือประสบการณ์นั้นๆ ช่วยเยียวยาผู้เล่าจากประสบการณ์เลวร้ายให้สามารถก้าวไปข้างหน้าได้อีกครั้ง เพราะบาดแผลในใจที่เกิดจากประสบการณ์ที่เลวร้ายนั้นจะมีลักษณะที่อยู่นอกเหนือระบบเหตุผลสำหรับตัวผู้ถูกกระทำ ทำให้ไม่สามารถทำความเข้าใจเหตุการณ์เลวร้ายนั้นได้ บาดแผลที่เกิดขึ้นจึงค้างคาและติดอยู่ในใจ แคทลีน โบรแกน (Kathryn Brogan) อธิบายลักษณะของบาดแผลทางใจว่าเป็นเหตุการณ์หรือประสบการณ์ที่ก่อให้เกิดความกระทบกระเทือนใจจนกระทั่งไม่สามารถทำความเข้าใจหรือเข้าถึงความหมายของเหตุการณ์รุนแรงนั้นๆ ได้ และในขณะที่เดียวกันบาดแผลทางใจนี้ ก็เป็นเรื่องยากที่จะเล่า เพราะการเล่าคือการเชื่อมโยง จัดวางบาดแผลทางใจที่เคยอยู่นอกเหนือระบบความเข้าใจให้กลับมาอยู่ภายในบริบท

I use the word trauma to refer to a complex of reactions to something as experienced as so disturbing that it threatens the very structures by which meaning is made of the world. Trauma consequently proves resistant to the integrative powers of narrative, which like ritual works to connect, contextualize, and contain (Brogan, 1998: 71).

ดังนั้นเมื่อกลุ่มนักโทษหญิงให้อัลบาสร้างเรื่องเล่าของเธอขึ้นมา หลังจากอัลบาถูกทารุณกรรมโดย เอสเตบัน การ์เซีย ทว่าอัลบากลับไม่สามารถเล่าเรื่องของเธอออกมาได้ เพราะเหตุการณ์รุนแรงที่เกิดขึ้นทำให้อัลบามีอาการของบาดแผลทางใจ ไม่ว่าจะเป็นการนั่งเงียบหรือเหม่อลอย ไร้ชีวิตชีวาในตอนแรก ซึ่งบาดแผลทางใจนี้ทำให้อัลบาไม่สามารถเล่าเรื่องของเธอออกมาได้ง่ายๆ

Ana Diaz obtained a notebook and gave it to me. "For you to write in, to see if you can get out whatever's worrying you inside, so you'll get better once and for all and join our singing and help us sew," she said. ...I began slowly. I tried to organize the story I had started in the doghouse. My companion helped me whenever my patience flagged and the pencil began to shake in my hand. There were times when I threw it all away, but I would quickly retrieve the notebook and lovingly smooth its pages,...At other times I would wake up sad and filled with foreboding. I would turn my face to the wall and refuse to speak to anyone, but the women did not leave me alone. They shook me, made me work, made me tell stories to the children. They changed my bandage with great care and put the paper in front of me (Allende, 1985: 362-363).

แม้ว่าการเขียนหรือการเล่าเรื่องราวที่เจ็บปวดนั้นๆ ออกมาจะเป็นการช่วยเยียวยาบาดแผลทางใจของอัลบา แต่การเล่าถึงประสบการณ์ที่เจ็บปวดก็ไม่ใช่ว่าเรื่องง่าย เพราะเท่ากับเป็นการเผชิญหน้ากับ

เหตุการณ์นั้นๆ อีกครั้ง ดังนั้นในช่วงแรกบาดแผลในใจของอัลบาจึงขัดขวางไม่ให้เธอสามารถเล่าเรื่องออกมาได้ง่ายๆ การขว้างสมุดโน้ตทิ้งไปแล้วก็กลับมาใหม่อย่างทะนุถนอมแสดงถึงสภาวะจิตใจของผู้เล่าที่ทั้งต้องการจะเล่าเพื่อที่จะระบาย ปลดปล่อยตัวเองออกจากความเจ็บปวด และให้ความหมายแก่ประสบการณ์เลวร้ายของตนให้ได้ แต่ในขณะที่ความรุนแรงที่เกิดขึ้นและฝังอยู่ในใจ อย่างการถูกข่มขืนหรือการถูกตัดนิ้วก็ทำให้ไม่สามารถทนเล่าต่อไปได้ จนกระทั่งในภายหลังที่อัลบาได้พบเรื่องเล่าของกลาร่าซึ่งเป็นทั้งบันทึกเหตุการณ์ที่เป็นรากเหง้าของอัลบาอย่างเรื่องราวของตระกูล ประกอบกับเรื่องเล่าของกลาร่าที่เน้นให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์ที่ช่วยสร้างความเป็นเหตุเป็นผลและความหมายให้แก่ประสบการณ์เลวร้ายของอัลบา ทำให้อัลบาสามารถเยียวยาจิตใจและเล่าเรื่องราวของตนเองได้ในที่สุด

การสร้างเรื่องเล่าได้นำอัลบาที่ถูกลูก เอสเตบัน การ์เซีย กระทำทารุณทั้งทางร่างกายและจิตใจกลับไปทำความเข้าใจและตีความการถูกทารุณกรรมของตนใหม่ จนสามารถเยียวยาบาดแผลทางใจที่เกิดขึ้น ดังที่เธอกล่าวย้ำทั้งในตอนต้นและตอนท้ายของเรื่องว่าเรื่องเล่าช่วยทำให้เธอสามารถเอาชนะความกลัวของตนเอง *"overcome terrors of my own"* (Allende, 1985: 3). ได้ในที่สุด การเขียนเล่าเรื่องของตนเองสำหรับ อัลบา เป็นการย้อนกลับไปทบทวนและทำความเข้าใจเหตุการณ์ต่างๆ ที่ผ่านมา ทำให้ อัลบา เห็นถึงความเป็นไปและความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องของเหตุการณ์ต่างๆ ที่ร้อยรัดและมีความหมายต่อกันและกัน โครงสร้างเรื่องเล่าที่เป็นวงกลมของกลาร่าช่วยทำให้อัลบาเห็นถึงความสัมพันธ์และความสำคัญของเหตุการณ์ที่มีต่อกัน มากกว่าการแบ่งเหตุการณ์ต่างๆ ออกเป็นอดีต ปัจจุบัน และอนาคต ซึ่งแตกต่างจากการสร้างและร้อยพันรากล่าวอย่างในโครงสร้างเรื่องเล่าของอัลบาที่เป็นเส้นตรงตามลำดับเวลา แสดงถึงความต่อเนื่องของรากเหง้า ความเป็นมา และจุดกำเนิด เพราะว่าความทรงจำที่เป็นบาดแผลนั้นมีลักษณะเป็นภาพเหตุการณ์ที่ยืดติด กักขัง และหลอกหลอนโดยการเกิดขึ้นซ้ำๆ เป็นเหตุการณ์ที่แปลกแยกออกจากระบบความเข้าใจและความต่อเนื่องของเหตุการณ์อื่นๆ ในชีวิตของคนๆ นั้น ทำให้ตัวผู้เล่าติดอยู่กับเหตุการณ์ที่เป็นบาดแผลทางใจ *"...the subject of trauma refers to both a person struggling to make sense of an overwhelming experience in a particular context and the unspeakability of the trauma itself, its resistance to representation"* (Gilmore, 2001: 46). ดังนั้นเรื่องเล่าของกลาร่าที่เน้นให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์จึงช่วยให้เหตุผลและความเข้าใจแก่อัลบาต่อเหตุการณ์รุนแรงที่เธอประสบ และนำมาสู่การเยียวยาบาดแผลทางใจหลังจากที่อัลบานำเรื่องเล่าของกลาร่ามาตีความและสร้างเป็นเรื่องเล่าเรื่องใหม่ของตน

ลักษณะ โครงสร้างเรื่องเล่าของกลาร่าที่เรียงตามความสัมพันธ์ของเหตุการณ์ไม่ใช่ลำดับเวลา แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นว่าไม่สามารถตัดสิน ประเมิน หรือ

คาดคะเนได้ เพราะความเปราะบางของความทรงจำและเวลาเพียงชั่วครู่ของชีวิตทำให้ไม่สามารถมองเห็นภาพความสัมพันธ์และสายโซ่ที่ร้อยรัดเชื่อมโยงเหตุการณ์แต่ละเหตุการณ์เข้าด้วยกันเป็นภาพรวม ทำให้เกิดแบ่งแยกเหตุการณ์ต่างๆ ออกเป็นอดีต ปัจจุบัน และอนาคต ซึ่งในความเป็นจริงแล้วเหตุการณ์หนึ่งที่เกิดขึ้น ณ ขณะหนึ่งนั้น นำพาให้เหตุการณ์อื่นๆ เกิดขึ้นเช่นกัน เพราะเหตุการณ์หนึ่งๆ ที่เกิดขึ้นอาจเป็นทั้งสาเหตุที่ทำให้เกิดอีกเหตุการณ์หนึ่งและเป็นทั้งผลที่เกิดจากอีกเหตุการณ์หนึ่ง เหมือนกับวงกลมหรือห่วงโซ่ที่เมื่อเพิ่มเข้าไปก็จะเป็นทั้งเหตุและผลให้แก่เหตุการณ์อื่นๆ ต่อไปเรื่อยๆ ดังที่อัลบาสร้างความเป็นเหตุผลและความสัมพันธ์ให้กับการถูกทารุณกรรมของเธอซึ่งเป็นบาดแผลทางใจที่ต้องการการเยียวยา

The day my grandfather tumbled his grandmother, Pancha Garcia, among the rushes of the riverbank, he added another link to the chain of events that had to complete itself. Afterward the grandson of the woman who was raped repeats the gesture with the granddaughter of the rapist, and perhaps forty years from now my grandson will knock Garcia's granddaughter down among the rushes, and so on down to the centuries in an unending tale of sorrow, blood, and love (Allende, 1985: 367).

จากสมมุติบทกวีของกลาราทำให้อัลบามองเห็นว่าการที่เอสเตบัน ตรูเอบาปล้ำปานซ่า การ์เซีย ก่อให้เกิดเหตุการณ์ต่างๆ ต่อมาจนถึงรุ่นหลานอย่างเธอที่ได้รับผลจากการกระทำของตา ดังนั้นจุดเริ่มต้นของบางสิ่งก็อาจเป็นจุดจบของบางอย่าง หรือในทางกลับกันจุดจบของบางอย่างก็อาจเป็นจุดเริ่มต้นของบางสิ่ง เหมือนกับที่ประโยคแรกตอนเริ่มเรื่องกับประโยคสุดท้ายตอนจบเรื่องเป็นประโยคเดียวกันคือ *"Barrabas came to us by sea"* ประโยคเดียวกันของกลาราที่เป็นทั้งจุดเริ่มต้นและจุดจบของเรื่องราว เหตุการณ์ต่างๆ หลายเหตุการณ์ในเรื่อง *The Houses of the Spirits* ที่เกิดขึ้นซ้ำๆ ทำให้ไม่สามารถแบ่งแยกเหตุการณ์ต่างๆ ออกจากกันได้อย่างเด็ดขาดระหว่างจุดเริ่มต้นและจุดจบ ดังนั้นลักษณะการเล่าเรื่องของตัวผู้เล่า ที่เล่าเรื่องสอดแทรกเรื่องเล่าของตนเองขึ้นมาเป็นระยะ โดยการกล่าวถึงเหตุการณ์ล่วงหน้าก่อนที่เหตุการณ์นั้นจะเกิดขึ้น หรือเล่าเหตุการณ์ในอนาคตแทรกขึ้นมาในขณะที่กำลังเล่าเหตุการณ์ในอดีต หรือเล่าเหตุการณ์ที่เป็นผลก่อนที่จะเล่าเหตุการณ์ที่เป็นเหตุ ดังที่เอสเตบันตรูเอบาเล่าถึงความไม่ตระหนักของตนเองในเวลานั้นว่าจะต้องอยู่โดดเดี่ยวไปชั่วชีวิต มีแค่หลานสาวซึ่งยังไม่เกิดในขณะนั้นอยู่เป็นเพื่อน

I felt so alone after that! I didn't know then that loneliness would never leave me, and that the only reason I would ever have close to me the rest of my life would be an eccentric, bohemian granddaughter with green hair like Rosa's. But that was still many years ahead of me (Allende, 1985: 173).

แสดงให้เห็นว่าโครงสร้างของนวนิยายเรื่องนี้สอดคล้องและเปิดเผยให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์ที่อดีต ปัจจุบัน และอนาคตไม่อาจตัดขาดหรือแบ่งแยกออกจากกันได้ หากแต่มีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่น เหตุการณ์หนึ่งย่อมประกอบและนำไปสู่อีกเหตุการณ์หนึ่ง เต็มไปด้วยการสอดแทรก ปะทะ ชัดแย้ง ไม่ได้เป็นเพียงเส้นตรงราบเรียบที่มีความต่อเนื่องเป็นเนื้อเดียวกันตามลำดับของเวลา

ดังนั้นการที่ อัลบา สามารถทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับเธอ โดยเฉพาะการถูกทารุณกรรมที่กลายเป็นบาดแผลทางใจโดยอาศัยเรื่องเล่าของกลาร่า ประกอบกับกระบวนการตีความและสร้างเรื่องเล่าของเธอขึ้นใหม่จากเรื่องของกลาร่า ทำให้อัลบาสามารถเยียวยาตนเองจากบาดแผลทางใจโดยสลายความเคียดแค้นเกลียดชังที่มีต่อ เอสเตบัน การ์เซีย จนกระทั่งสามารถหลุดออกจากวงจรที่ขมขื่นและเจ็บปวดของความแค้นและการล้างแค้นซึ่งเกิดมาตั้งแต่สมัยที่ปู่ของเธอข่มขืนป่านฆ่า การ์เซีย

And now I seek my hatred and cannot seem to find it. I feel its flame going out as I come to understand the existence of Colonel Garcia and the others like him, as I understand my grandfather and piece things together from Clara's notebooks, my mother's letters, the ledgers of Tres Marias, and the many other documents spread before me on the table (Allende, 1985: 367-368).

ดังนั้นจากเรื่องเล่าของกลาร่าที่เธอนำมาทบทวนและทำความเข้าใจเสียใหม่ด้วยมุมมองของเธอเอง แล้วสร้างเป็นเรื่องเล่าใหม่ของคนขึ้นมา ทำให้อัลบาสามารถมีชีวิตรอดจากบาดแผลทางใจของเธอ และสามารถอยู่เพื่อเล่าเรื่องราวซึ่งเป็นบทบาทที่เธอได้รับสืบทอดมาจากกลาร่าคุณยายของเธอ คือการสร้างเรื่องเล่าเพื่อดำรงชีวิตอยู่และตีแผ่ให้คนในสังคมได้รับรู้ถึงเหตุการณ์เลวร้ายที่เกิดขึ้นภายใต้สภาพภายนอกที่ดูสงบสุข ในขณะที่คนส่วนใหญ่ยังคงสร้างหลอกตัวเองด้วยภาพลวงของชีวิตที่ “ปกติ” ยังมีคนเป็นจำนวนมากที่ต้องสูญเสียชีวิตจากความรุนแรงทางการเมืองที่เกิดขึ้น

She suggested that she write a testimony that might one day call attention to the terrible secret she was living through, so that the world would know about this horror that was taking place parallel to the peaceful existence of those who did not want to know, who could afford the illusion of a normal life, and of those who could deny that they were on a raft adrift in a sea of sorrow, ignoring, despite all evidence, that only blocks away from their

happy world there were others, these others who live or die on the dark side (Allende, 1985: 351-352).

ทำให้บทบาทของเรื่องเล่าจากในตอนต้นที่เคยถูกใช้เป็นเครื่องมือครอบงำและปกปิดบิดเบือนของอำนาจกระแสหลัก อย่างการสร้างเรื่องเล่าของรัฐบาลทหารที่มีต่อครอบครัวตระกูลอัลเซนเดและอัลบา ที่เคยสร้างบาดแผลทางใจและความเป็นชายขอบ กลายมาเป็นเครื่องมือสำหรับคนพลัดถิ่นอย่างอัลบาและอัลเซนเดที่ใช้ทำความเข้าใจตนเอง รวมถึงปลดปล่อยตัวเองออกจากความเจ็บปวดของบาดแผลทางใจและความกลัว ดังนั้นเรื่องเล่าจึงช่วยให้ทั้งอัลบาและอัลเซนเดสามารถรอดชีวิต ดังที่อัลบาสามารถอยู่รอดจากบาดแผลและความเจ็บปวดที่เกิดจากอำนาจและการกดขี่ของเอสเตบัน การ์เซีย ได้ด้วยเรื่องเล่าของกลาร่าและของตัวเอง “At times I feel as if I had lived all this before and that I have already written these very words, but I know it was not I: it was another woman, who kept her notebooks so that one day I could use them. I write, she wrote” (Allende, 1985: 367).

4.4.2 บ้านที่ต้องเยียวยา: การใช้เรื่องเล่าเพื่อเยียวยาบาดแผลทางใจเกี่ยวกับแม่ของ คอริส เลสซิงในนวนิยาย *The Memoirs of a Survivor*

ภาวะแปลกแยกที่เลสซิงรู้สึกต่อบ้านและครอบครัวนั้นมีศูนย์กลางอยู่ที่ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างเลสซิงกับแม่ซึ่งเป็นความทรงจำที่เจ็บปวดและฝังแน่นอยู่ในใจของเธอสิ่งที่เลสซิงบรรยายความทรงจำที่เธอมีต่อแม่ว่าเต็มไปด้วยความเป็นปฏิกิริยา การต่อสู้ และการถูกปฏิเสธ ที่ก่อให้เกิดความเจ็บปวดอย่างยิ่ง เพราะในขณะที่น้องชายเป็นที่รักของแม่ แต่ตัวเลสซิงกลับรู้สึกที่ถูกแม่ทอดทิ้ง ความรู้สึกเจ็บปวดและแปลกแยกที่เลสซิงมีต่อแม่ของเธอนี้เป็นประเด็นหนึ่งที่ถูกสะท้อนผ่านงานเขียนหลายเรื่องของเธอ⁷ ในลักษณะของปัญหาความขัดแย้งระหว่างแม่กับลูกสาวหรือหญิงต่างวัยที่มีลักษณะความสัมพันธ์ในเชิงแม่ลูก เช่นเดียวกับเรื่อง *The Memoirs of a Survivor* ที่ความสัมพันธ์ระหว่างตัวผู้เล่าซึ่งเป็นหญิงวัยกลางคนกับเด็กสาวที่ชื่อเอมิลีอยู่บนพื้นฐานของความไม่เข้าใจและความไม่ถ้อยสัตย์กันนัก จากในเรื่องความรู้สึกและการกระทำของตัวผู้เล่ากับเอมิลีจะสวนทางกันเสมอ

I suggested she might like to go to school – ‘for something to do’, I added hastily, as I saw her quizzical look. This look was not measured: it was her genuine reaction. So I was

⁷ การวิเคราะห์ ลักษณะความสัมพันธ์แม่ลูกในงานเขียนอื่นๆ ของเลสซิงสามารถหาอ่านเพิ่มเติมได้ในหนังสือ *Woolf and Lessing: Breaking the Mold* (1994) และ *Rereading Doris Lessing* (1987)

catching a glimpse of what I had needed for some time: to know what she thought of me, made of me – it was tolerance.

‘Not much point, I agree. And I suppose we won’t be here long, anyway.’

‘Where do you think you’ll go, then?’

This broke my heart: her forlorn isolation had never shown itself so sharply; she had spoken tentatively, even delicately, as if she had no right to ask, as if she had no right to my care, my protection – no share in my future (Lessing, 1976: 31-32).

แต่ความสัมพันธ์ของทั้งคู่ค่อยๆ ดีขึ้นเมื่อตัวผู้เล่ามีโอกาสได้เห็นอดีตของเอมิลีซึ่งเป็นเด็กที่ถูกมารดาทอดทิ้งและปฏิเสธ ทำให้ผู้เล่าสามารถเรียนรู้และทำความเข้าใจเอมิลีอย่างที่เธอเป็นจริงๆ ต่างจากเดิมที่เคยพยายามทำความเข้าใจโดยการสร้างภาพเอมิลีให้เป็นอย่างที่ตนเองรู้สึกอยากให้เป็น ตัวอย่างเช่น ในตอนแรกของเรื่องตัวผู้เล่าบรรยายและวิเคราะห์พฤติกรรมของเอมิลีอย่างละเอียด ให้ความรู้สึกถึงความพยายามจะครอบครองและแสดงอำนาจเหนือเอมิลีผ่านทางกรมองและคำพูด ทำให้เอมิลีกลายเป็นผู้ถูกกระทำโดยคำพูดและสายตาการสังเกตจับจ้องที่รุกรานของตัวผู้เล่า *“It will sound contradictory when I say that another thing that bothered me was her indolence. Of course there wasn’t very much to do in my flat. She sat for hours at my window and watched, absorbed, everything that went on”* (Lessing, 1976: 28). ภาพตัวผู้เล่าที่มองเอมิลีที่กำลังมองออกไปข้างนอกห้อง สื่อถึงความรู้สึกแปลกแยกและความห่างเหินที่ตัวผู้เล่ากับเอมิลีมีต่อกัน เป็นฉากที่ให้ความรู้สึกของการถูกปฏิเสธและความแห้งแล้งเย็นชาของความสัมพันธ์ระหว่างคนทั้งคู่ จนกระทั่งในตอนท้ายของเรื่อง เมื่อทั้งสองสามารถทำความเข้าใจและประนีประนอมความสัมพันธ์กันได้แล้ว ภายหลังจากที่ตัวผู้เล่ารับรู้ถึงความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่ทั้งสาม โดยการที่เธอเริ่มยอมรับว่าเรื่องราวของเอมิลีเคยเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นกับเธอเช่นกัน และร่วมรับรู้แบ่งปันความรู้สึกเจ็บปวดของทั้งเอมิลีและแม่ของเอมิลี ทั้งเรื่องของเอมิลีในพื้นที่ “the personal” และการทำความเข้าใจความล้มเหลวของเอมิลีที่พยายามจะสร้างครอบครัวของตนขึ้นมาโดยอาศัยคอมมูนของเจอร์รอลด์ เหตุการณ์เหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงการยอมรับในตัวคนของผู้เล่าเองว่ามีบาดแผลทางใจเช่นเดียวกันและจำเป็นต้องเยียวยาผ่านกระบวนการเดินทางกลับเข้าไปในพื้นที่หลังกำแพงซ้ำๆ เพื่อไปจัดห้องและต่อจิ๊กซอว์ ซึ่งเป็นการกลับไปให้ความหมายและตีความความทรงจำที่เจ็บปวดนั้นใหม่ โดยผ่านทาง การจัดเรียงเรื่องราวที่เคยเป็นบาดแผลทางใจเสียใหม่โดยที่ตัวผู้เล่าเปลี่ยนสถานะจากผู้ถูกกระทำกลายเป็นผู้กระทำที่สามารถกำหนดและให้ความหมายแก่เหตุการณ์นั้นๆ ทำให้บาดแผลในใจค่อยๆ ถูกเยียวยา ทำให้ผู้เล่าสามารถทำความเข้าใจและประนีประนอมความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับเอมิลีได้ในที่สุด และเมื่อทั้งคู่เกิดความเข้าใจกันแล้วกลับไม่จำเป็นต้องอาศัยคำพูดใดๆ เพื่อสื่อสารหรือสร้างความเข้าใจ การบรรยายของตัวผู้เล่าแสดงให้เห็น

ถึงความเปลี่ยนแปลงจากเดิมที่เอมิลีเป็นผู้ถูกกระทำ คือถูกตัวผู้เล่าจับจ้องอยู่ฝ่ายเดียวและบรรยากาศก็เต็มไปด้วยความตึงเครียด แต่ในตอนท้ายของเรื่องการมองของตัวผู้เล่าไม่ได้เป็นการมองอยู่ฝ่ายเดียว แต่ทั้งคู่มองสบตากันและกัน เป็นการมองด้วยสายตาที่สงบและเข้าใจ โดยไม่ต้องอาศัยคำพูดใดๆ จากสายตาที่เคยวิเคราะห์ คัดสิน ครอบครอง ของตัวผู้เล่า ก็กลายเป็นสายตาเป็นมิตรและมองอย่างไม่ตัดสิน

Sitting in that room, whose floor was all covered with furs for lying and reclining, a room in which there was nothing to do but to lie, or to sit, I realized that I was—happy simply to be there, and breathe. Which I did, for a long time, while my head cleared and my spirits lightened. I looked out through clean polythene at a thick sky turbulent with clouds that held snow; I watched the light changing on the wall. From time to time Emily and I smiled at each other. It was very quiet everywhere. There came at one point a violent crackling and snarling from the garden, but we did not move. It ceased. Silence again. We sat on, without moving, just breathing (Lessing, 1976: 168).

ฉากนี้เป็นฉากที่แสดงถึงความเงียบที่สงบและผ่อนคลาย เป็นความเงียบที่มีความหมายและความเข้าใจซึ่งทั้งคู่เล่าและเอมิลีต่างก็ตระหนักรู้ผ่านทางร่างกาย ไม่ว่าจะผ่านทางสายตาหรือลมหายใจ ทำให้ภาษาไม่จำเป็นอีกแล้วสำหรับการทำความเข้าใจ และความเข้าใจที่เกิดขึ้นผ่านการรับรู้ทางร่างกายและความเงียบนี้มีความลึกซึ้งกว่าความเข้าใจที่เกิดจากภาษา เป็นความเข้าใจที่เกิดจากภายในเหมือนกับกรหายใจจากภายนอกเข้าสู่ภายในและทำให้ผู้เล่าเห็นถึงรายละเอียดต่างๆ รอบตัว อย่างท้องฟ้าที่หิมะกำลังจะตก ที่ตัวผู้เล่าไม่เคยตระหนักมาก่อน

ลักษณะความสัมพันธ์ในเชิงแม่ลูกของทั้งคู่ที่ค่อยๆ พัฒนาไปในทางที่ดีขึ้นเรื่อยๆ แสดงให้เห็นถึงการใช้เรื่องเล่าของเลสซิงเพื่อเยียวยาความทรงจำที่เจ็บปวดและคลี่คลายปมปัญหาระหว่างเธอกับแม่ โดยการสร้างความสัมพันธ์แม่ลูกขึ้นมาใหม่ผ่านทางนวนิยาย *The Memoirs of a Survivor* การเริ่มต้นจากปัญหาและความไม่เข้าใจแล้วค่อยๆ พัฒนาความสัมพันธ์ขึ้นเรื่อยๆ ผ่านการเรียนรู้และทำความเข้าใจของตัวผู้เล่าที่มีต่อเอมิลีและโลกหลังกำแพง จนกระทั่งสามารถประนีประนอมความสัมพันธ์กับเอมิลีและแม่ได้ในที่สุด คือกระบวนการเยียวยาบาดแผลทางใจ โดยการยอมรับและกลับไปมองปมปัญหาของตนเอง เพื่อตีความและทำความเข้าใจประสบการณ์ที่เจ็บปวดนั้นเสียใหม่ผ่านการสร้างเรื่องเล่าความสัมพันธ์แม่ลูกที่ปมปัญหาแต่ละเปลาะค่อยๆ ถูกคลี่คลายไปเรื่อยๆ ตามการดำเนินเรื่อง เพราะสำหรับบาดแผลทางใจหากเก็บกดเอาไว้ไม่ยอมรับก็จะกลายเป็นสิ่งที่คอยหลอกหลอน เหมือนกับตัวผู้เล่าที่ในตอนแรกที่ไม่ยอมรับบาดแผลทางใจของตนเองผ่านทาง การสวมประสบการณ์ที่เจ็บปวดในวัยเด็กของคนให้แก่เอมิลี เพราะในความเป็นจริงแล้วเอมิลีไม่ได้รู้เรื่องหรือเคยแสดงออกว่าเป็นส่วนหนึ่งของประสบการณ์หลังกำแพงนั้นเลย อย่างในตอนที่ตัวผู้เล่า

ได้ยินเสียงเด็กร้องไห้ตลอดออกมาจากโลกหลังกำแพง ในขณะที่ตัวเอมีลีนั้นไม่ได้ยินหรือรู้เรื่องไปกับตัวผู้เล่าด้วยเลย

All that morning I listened to the sobbing while I sat working with her. But Emily heard nothing, though I couldn't believe it.

'Can't you hear someone crying?' I asked, as casual as could be, while I was twisting and turning inwardly not to hear that miserable sound.

'No, can you?' (Lessing, 1976: 132).

ดังนั้นประสบการณ์หลังกำแพงที่ตัวผู้เล่ามองว่าเป็นเรื่องราววัยเด็กของเอมีลีนจึงเป็นเรื่องที่ผู้เล่าคิดเอาเองฝ่ายเดียว เหมือนกับเรื่องอื่นๆ ที่เธอสร้างให้กับเอมีลีน ประกอบกับการหลงลืมของตัวผู้เล่าว่าตนเองเคยเห็นเหตุการณ์ภายในโลกหลังกำแพง เมื่อกลับออกมาสู่ห้องรับแขกแล้ว แสดงให้เห็นว่าประสบการณ์วัยเด็กของเอมีลีนที่ผู้เล่าเห็นในโลกหลังกำแพงเป็นบาดแผลทางใจของตัวผู้เล่าเอง เพราะการลืมก็คือความพยายามจะปฏิเสธและกลบฝังบาดแผลของตนเอง โดยการแยกเหตุการณ์หรือประสบการณ์ที่เลวร้ายนั้นออกจากการรับรู้ของจิตสำนึก กลายเป็นช่องว่างในความทรงจำที่เหตุการณ์ซึ่งเป็นสาเหตุของบาดแผลในใจนั้นถูกลบทิ้งไป

...repression is a form of "motivated forgetting," dissociation entails the splitting-off from consciousness of traumatic knowledge and experience, and amnesia involves comprehensive gaps in memory. As if parts of the record had been erased (Gilmore, 2001: 27).

อย่างไรก็ตามความทรงจำที่เกี่ยวกับความชอกช้ำ การบาดเจ็บ หรือวิกฤติการณ์ที่เคยประสบในวัยเด็ก ก็สามารถส่งผลกระทบต่อตัวผู้เล่าในปัจจุบันได้ ถึงแม้ว่าเธอจะไม่สามารถจดจำเหตุการณ์นั้นได้ในจิตสำนึกก็ตาม ดังนั้นการปฏิเสธบาดแผลในใจของตนจึงทำให้ตัวผู้เล่าต้องเข้าไปในโลกหลังกำแพงซ้ำๆ เข้าไปในเหตุการณ์เดิมในห้องเลี้ยงเด็กที่มีบรรยากาศกดทับและกักขัง โดยที่ตัวผู้เล่าไม่สามารถทำอะไรได้เลยนอกจากคอยเฝ้าดูและร่วมรับรู้ถึงความเจ็บปวดจากการถูกแม่ปฏิเสธ ที่เธอมองว่าเป็นของเอมีลีน เพราะลักษณะของความทรงจำที่เป็นบาดแผลในใจจะมีลักษณะยึดติดกับภาพเหตุการณ์ที่เป็นสาเหตุของความเจ็บปวดทางใจนั้นและเกิดขึ้นซ้ำๆ แทรกกระหว่างเหตุการณ์ในชีวิตประจำวัน ถึงแม้ว่าเหตุการณ์ที่เป็นบาดแผลทางใจนั้นจะเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นมาแล้วก็ตาม เหมือนกับฉากในพื้นที่ "the personal" ที่จะเป็นฉากเดิมๆ ของห้องเลี้ยงเด็ก

People suffering the agonies of traumatic memory are haunted by memories that obsessively interrupt a present moment and insist on their presence. These memories may come to the surface of consciousness in fits and fragments, again and again, despite the passing of years... This haunting of memory is entangled with profound crises in people's lives. Crises

of a personal sort, such as a sexual assault, or of a political sort, such as state-sponsored torture or imprisonment during war (Smith and Watson, 2001: 21).

แม้ตัวผู้เล่าจะพยายามลืมหรือไม่ยอมรับแต่บาดแผลทางใจที่เก็บกดเอาไว้ก็จะหาทางแสดงออกมาจนได้ ดังที่ผู้เล่าได้ยินเสียงต่างๆ อย่างเสียงเด็กร้องไห้ครอมาจากพื้นที่หลังกำแพงตลอดเวลา ในขณะที่ตนเองใช้ชีวิตประจำวันอยู่ในห้องรับแขก ซึ่งตัวผู้เล่าเองก็รู้สึกว่าเป็นเสียงที่มาจากความทรงจำในอีกด้านหนึ่งของคนที่แม้ว่าเสียงร็องนั้นจะเบาลงในความทรงจำ แต่ไม่มีวันจางหายไป เช่นเดียวกับความรู้สึกกดดันที่เกิดจากความขุ่นเคืองและความไม่พอใจซึ่งคงอยู่เสมอ

The hard, accusing voice went on and on, would always go on, had always gone on, nothing could stop it, could these emotions, this pain, this guilt at ever having been born at all, born to cause such pain and annoyance, and difficulty. The voice would nag on there for ever, could never be turned off, and even when the sound was turned low in memory, there must be a permanent pressure of dislike, resentment. Often in my ordinary life I would hear the sound of a voice, a bitter and low complaint just the other side of sense: there it was, in one of the rooms behind the wall, still there, always there... (Lessing, 1976: 65)

ดังนั้นการที่ตัวผู้เล่าเริ่มรู้สึกว่าเป็นเรื่องราวของเอมิลีเป็นเรื่องที่เคยเกิดขึ้นกับตนเองนั้น ถือเป็น การยอมรับบาดแผลในใจของคน และการยอมรับนำไปสู่ความพยายามกลับไปทบทวน ทำความเข้าใจประสบการณ์ในอดีตของตนเองเพื่อคลายปมปัญหาที่มี จนกระทั่งสามารถประนีประนอมกับแม่และนำไปสู่การเยียวยาตนเองในที่สุด โดยอาศัยเวลาและประสบการณ์เป็นเครื่องช่วย เพราะด้วยเวลาที่ผ่านไปการเติบโตจากเด็กเป็นผู้ใหญ่ ทำให้ค่อยๆ และประสบการณ์ที่มากขึ้นส่งผลให้มุมมองของคนเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม อย่างตัวผู้เล่าหรือเลสซิงที่สามารถกลับไปมองแม่ในฐานะของแม่เหมือนกัน จากเรื่องเมื่อเอมิลีมาอาศัยอยู่ด้วยและผู้เล่าพยายามจะดูแลและแสดงบทบาทของแม่ เป็นการสลบลำดับของเวลาและสายสัมพันธ์ระหว่างแม่ลูกระหว่างตัวผู้เล่ากับเอมิลี จากเอมิลีที่เป็นแม่ในชีวิตจริงของเลสซิงแต่ในนวนิยายกลับอยู่ในฐานะลูก คือเป็นเด็กที่อยู่ภายใต้การดูแลของตัวผู้เล่า ขณะที่ผู้เล่าซึ่งแทนตัวเลสซิงกลับอยู่ในฐานะแม่ แสดงให้เห็นถึงความพยายามจะเยียวยาประสบการณ์ที่เจ็บปวดเกี่ยวกับแม่ การกลับเอาอดีตมาเป็นปัจจุบันเป็นความพยายามตีความ ทำความเข้าใจอดีต ณ เวลาปัจจุบันของผู้เล่า หรือก็คือการพยายามทำความเข้าใจแม่และความสัมพันธ์ระหว่างตัวเองกับแม่ในอดีต โดยอาศัยประสบการณ์และความเข้าใจของตนเองในปัจจุบันที่ตัวเองอยู่ในฐานะของแม่ เพื่อคลี่คลายปมปัญหา ความบาดหมาง และบาดแผลทางใจที่มีต่อแม่ จากในเรื่องตัวผู้เล่าพยายามทำความเข้าใจเอมิลีและประสบการณ์ที่เอมิลีต้องเจอซึ่งประสบการณ์นั้นหล่อ

หลอมเอมิลีให้เป็นอย่างที่เราเป็นอยู่ เมื่อเกิดความเข้าใจเอมิลีและสามารถประนีประนอม สร้างความปรองดองระหว่างตนเองกับเอมิลีได้แล้ว ก็เหมือนกับเป็นการคืนดีกับแม่และเยียวยาบาดแผลในใจของตัวผู้เล่าได้ในที่สุด การทำลายลำดับเวลานี้เหมือนกับเรื่องเล่าของกลาราที่ให้ความสำคัญกับเหตุการณ์มากกว่าลำดับเวลา ซึ่งอัลบานเองก็เหมือนกับตัวผู้เล่าในเรื่อง *The Memoirs of a Survivor* ที่ใช้เรื่องเล่าซึ่งไม่ได้เป็นไปตามกรอบของเวลาแต่แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์เพื่อเยียวยาบาดแผลทางใจของตนเองเช่นกัน

การที่ทั้งตัวผู้เล่าและเอมิลี ต่างก็มีบทบาทในทั้งสองด้านคือความเป็นแม่และความเป็นลูกในเวลาเดียวกัน โดยตัวผู้เล่าพยายามจะแสดงบทบาทแม่จากการดูแลเอมิลีแต่ก็ถูกเอมิลีปฏิเสธ ในขณะที่เอมิลีเองก็พยายามแสดงบทบาทแม่กับจูนและเด็ทๆ ในคอมมูนแต่ก็ถูกเด็ทเหล่านั้นปฏิเสธ เช่นเดียวกับที่เธอเคยปฏิเสธตัวผู้เล่า วงจรของการปฏิเสธและถูกปฏิเสธเป็นทอดๆ เป็นลักษณะของเรื่องเล่าที่ตัวผู้เล่าหรือเลสซิงย้อนกลับไปทำความเข้าใจเรื่องของตนกับแม่ ทั้งในแง่ของตนเองที่เคยเป็นลูกที่ถูกทอดทิ้งและถูกปฏิเสธ กับในแง่ความเจ็บปวดของแม่เองที่ก็เคยถูกทอดทิ้งและปฏิเสธ เช่นเดียวกันกับตน ตัวอย่างเช่น ในโลกหลังกำแพงตอนต้นเรื่อง ตัวผู้เล่าได้ร่วมรับรู้ความเจ็บปวดของเด็กหญิงเอมิลี ที่เกิดจากการถูกปฏิเสธจากแม่ซึ่งทุ่มเทความรักให้แก่ลูกชาย ภาพแม่ในตอนนั้นทรงอำนาจและเย็นชา *"Oh no, Nurse," said the strong tower of a mother, taller than anything in the room, taller than the big nurse, almost as high as the ceiling: "Oh no," she said, smiling but with her lips tight, "he's my baby"* (Lessing, 1976: 42). แต่เมื่อเรื่องดำเนินต่อไปเรื่อยๆ ตัวผู้เล่าก็ค่อยๆ ได้รับความรู้ปัญหาของแม่โดยเริ่มจากปัญหาของแม่ในตอนที่เป็นผู้ใหญ่ ที่แม่รู้สึกคับข้องใจจากการต้องแบกรับภาระของความเป็นเมียและแม่ซึ่งเป็นความคาดหวังของสังคมปิตาธิปไตยที่เธอเติบโตขึ้นมา อย่างในตอนแม่พร่งพรั่งคำร้องทุกข์ของคนที่ต้องรับภาระดูแลครอบครัวจนไม่มีเวลาเป็นของตนเอง

'But I simply did not expect it, no one ever warns one how it is going to be, it is too much...I'm on the go, the go, the go, all day,...I'm not what I was, I know that only too well I am afraid...what can you give out when you get nothing in? I am empty, drained; I am exhausted by lunchtime and all I want is to sleep by then. And when you think of what I used to be, what I was capable of! I never thought of being tired, I never imagined I could become the sort of woman who would never have time to open a book. But there it is' (Lessing, 1976: 63-64).

ผู้เล่าได้รับรู้ถึงความคับข้องใจของตัวเองที่ต้องแบกรับภาระดูแลครอบครัว จนกระทั่งไม่มีเวลาส่วนตัว เนื่องจากถูกกดทับด้วยหน้าที่ความเป็นเมียและแม่จากขนบของเพศสถานะในสังคมปิตาธิปไตย ที่ความเป็นเมียและแม่เป็นความคาดหวังที่สังคมมีต่อผู้หญิง และถือเป็นเรื่องปกติธรรมดา โดย

ที่ผู้หญิงอย่างแม่ของเอมิลีไม่เคยมีโอกาสได้ตระหนักถึงความหนักหนาของหน้าที่นี้ จนกระทั่งเธอได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงนอกจากความคับข้องใจของแม่จะเกิดจากการต้องรับภาระดูแลครอบครัวแล้ว ตัวพ่อในเรื่องยังมีส่วนสร้างความคับข้องใจให้แก่แม่ และส่งผลกระทบต่อมายังตัวเอมิลี ภาพพ่อที่ปรากฏในพื้นที่ “the personal” นั้นเป็นพ่อที่อ่อนแอและเต็มไปด้วยความรู้สึกผิดจากการที่ตนเองล้มเหลวในการเป็นผู้นำครอบครัว ไม่สามารถดูแลครอบครัวทั้งแม่และลูกได้ เพราะในขณะที่แม่พริบไปถึงความเหน็ดเหนื่อยของตนเอง พ่อได้แต่นั่งอยู่เฉยๆ โดยไม่มีปฏิกิริยาตอบสนองอะไรนอกจากแววตาที่แสดงความรู้สึกผิด

In the background was a man, looking uncomfortable. He was a soldier, or had been one. He was tall, and built well, but held himself as if it were hard to maintain purpose and self-respect. His conventionally handsome face was sensitive and easily pained, and was half hidden by a large moustache [...] The husband, passive but really tense with irritation – with guilt – smoked on, listening, frowning (Lessing, 1976: 63-64).

ความอ่อนแอไร้ความสามารถของพ่อยิ่งเพิ่มความคับข้องใจให้แก่แม่ แต่แม่ก็ไม่สามารถละทิ้งหรือหนีจากบทบาทหน้าที่ความเป็นเมียและแม่ของตนเองไปได้ จนในที่สุดตัวผู้เล่าก็ได้ยินเสียงร้องของเอมิลีประสานกับเสียงร้องของแม่ แสดงถึงความรู้สึกคับข้องใจและเจ็บปวดที่ทั้งลูกและแม่ต่างก็ต้องเผชิญ

But now began a period when something of the flavour of the place behind the wall did continuously invade my real life. It was manifested at first in the sobbing of a child. Very faint, very distant. Sometimes inaudible, or nearly so, and my ears would strain after it and then lose it. It would begin again, and get quite loud, and even when I was perhaps talking to Emily herself, or standing at the window watching events outside. I heard the sobbing of a child, a child alone, disliked, repudiated; and at the same time, beside it, I could hear the complaint of the mother, the woman's plaint, and the two sounds went on side by side, theme and descant (Lessing, 1976: 131).

ในที่สุดภาพของเด็กหญิงเอมิลีก็เปลี่ยนไป กลายเป็นภาพมารดาของเอมิลีในวัยเด็กซึ่งก็เคยถูกปฏิเสธและทอดทิ้งเช่นเดียวกัน ทำให้ตัวผู้เล่าเห็นว่าผู้กระทำอย่างแม่นั้นก็เคยตกเป็นผู้ถูกกระทำมาก่อน ดังนั้นภาพ “เอมิลี” ในนวนิยายที่มีประสบการณ์อันเจ็บปวดจากการถูกทอดทิ้งและปฏิเสธจึงซ้อนทับกับ “เอมิลี” แม่ของเลสซิงที่ประสบปัญหาเดียวกัน จากความสอดคล้องกับประวัติของเอมิลี ม็อค เทย์เลอร์ ที่ก็เติบโตในครอบครัวที่เย็นชาและขาดความรักความอบอุ่นเช่นเดียวกับเด็กหญิงเอมิลีในนวนิยาย เมื่อโตขึ้นก็แต่งงานกับพ่อของเลสซิงที่เป็นผู้ชายซึ่งอ่อนแอและล้มเหลวในการเป็นผู้นำครอบครัว ทำให้ตัวแม่ของเลสซิงต้องเป็นธุระคอยจัดการเรื่องราวต่างๆ ภายในบ้าน เป็น

หัวหน้าครอบครัวแทนพ่อที่จมอยู่กับบาดแผลในใจจากสงครามโลกครั้งที่หนึ่งที่ทำให้ตนเองต้องกลายเป็นคนพิการ

ดังนั้นการมองทั้งในมุมของแม่และมุมของตนเองทำให้ผู้เล่าหรือเลสซิง เกิดความเข้าใจและเห็นใจแม่ ซึ่งนำมาสู่การเยียวยาความสัมพันธ์แม่ลูกและบาดแผลในใจตนเองในที่สุด เมื่อตัวผู้เล่าที่ไม่เคยสามารถเปลี่ยนแปลงแก้ไขอะไรในพื้นที่ “the personal” ได้เลย ทำได้แต่เพียงเพียงเฝ้าดูเหตุการณ์และรับรู้ความเจ็บปวดขมขื่นที่เกิดขึ้นในพื้นที่นี้ สามารถอุ้มและปลอบประโลมทารกซึ่งก็คือแม่ของเอมิลีที่กำลังร้องไห้จากการถูกปฏิเสธได้ในที่สุด

Who else could it possibly be but Emily's mother, the large cart-horse woman, her tormentor, the world's image? It was not Emily I took up in my arms, and whose weeping I tried to shush. Up went the little arms, desperate for comfort, but they would be one day those great arms that had never been taught tenderness; the face, scarlet with need, was solaced at last into a pain-drained exhaustion as the fair little child collapsed, heard on my shoulder, and the soft wisps of gold baby-hair came up dry and pretty as I rubbed the dank strands gently through my fingers, to absorb the sweat. A pretty, fair little girl, at last finding comfort in my arm (Lessing, 1976: 134).

เหตุการณ์นี้เป็นเหตุการณ์เดียวที่ตัวผู้เล่าสามารถเข้าไปแทรกแซงและแก้ไขได้ในพื้นที่ “the personal” เพราะการกลับไปทำความเข้าใจความทรงจำที่เจ็บปวดของตนเองที่มีต่อแม่ จนสามารถฟื้นฟูความสัมพันธ์กับแม่และเยียวยาบาดแผลทางใจของตนเองจนหายนั้น ทำให้ตัวผู้เล่าสามารถกระทำสิ่งที่ต้องการได้ในพื้นที่ “the personal” เพราะลักษณะที่ตายตัวและยึดติดของความทรงจำที่เจ็บปวดนั้นถูกเยียวยาจนหายแล้ว ไม่เป็นบาดแผลในใจอีกต่อไป ทำให้ตัวผู้เล่าเป็นอิสระจากอดีตที่เคยหลอกลอนของตนเองและสามารถก้าวเดินต่อไปได้ นอกจากนี้การกระทำของตัวผู้เล่าที่โอบอุ้มและปลอบแม่ของเอมิลีอย่างอ่อนโยนแสดงถึงความเข้าใจและการให้อภัยแม่ของตนเองในที่สุด

4.3 การประกอบสร้างอัตลักษณ์คนพลัดถิ่นจากเรื่องเล่าของอิซาเบล อัลเลนเค และ ดอริส เลสซิง

หลังจากนักเขียนทั้งคู่ต่างก็ใช้เรื่องเล่าในการต่อรองกับวาทกรรมกระแสหลักที่กดขี่และทำให้เกิดความเป็นชายขอบ เรียนรู้ที่จะดำรงอยู่ท่ามกลางความแตกต่างหลากหลายของพื้นที่กึ่งกลาง รวมถึงเยียวยาบาดแผลทางใจที่เกิดจากการพลัดถิ่นทั้งทางร่างกายและจิตใจ ทั้งสร้างและเยียวยารากเหง้าของคนอันได้แก่ความทรงจำถึงบ้านและครอบครัว สิ่งเหล่านี้นำมาสู่อัตลักษณ์คนพลัดถิ่น

ของอัลเลนและเลสซิงในที่สุด ดังที่แอสครอฟท์และคณะ อธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างภาษา ประวัติศาสตร์ และพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นที่ไหนในแบบนามธรรมอย่างความทรงจำหรือพื้นที่ในแบบ รูปธรรมอย่างประเทศ ทั้งประเทศบ้านเกิดหรือประเทศที่อพยพไปตั้งรกรากล้วนมีส่วนใน กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ทั้งสิ้น

The concepts of place and displacement demonstrate the very complex interaction of language, history and environment in the experience of colonized peoples and the importance of space and location in the process of identity formation (Ashcroft et al., 2002: 177).

นอกจากอัตลักษณ์ของนักเขียนทั้งสองคนจะเกิดขึ้นจากเรื่องเล่า อย่างการสร้างและรื้อพื้น รากเหง้าขึ้นมาใหม่ผ่านทางเรื่องเล่าเกี่ยวกับบ้านและครอบครัวในนวนิยาย *The House of the Spirits* ของอัลเลนเด หรือการกลับไปเยี่ยมยารากเหง้าอย่างบ้านและแม่ซึ่งเป็นปมปัญหาทางใจด้วยใน ขณะเดียวกัน อย่างกรณี *The Memoirs of a Survivor* ของเลสซิง อัตลักษณ์คนพลัดถิ่นของทั้งคู่ยัง ถูกประกอบสร้างในลักษณะเดียวกันกับกระบวนการสร้างเรื่องเล่า เพราะการเล่าเรื่องก็คือการสร้าง และให้ความหมายแก่อัตลักษณ์ของตัวเอง ที่บอกว่าตนเป็นใคร มาจากไหน เป็นการสร้างความ ต่อเนื่องให้กับตัวมนุษย์ เพราะในความเป็นจริงแล้วชีวิตของคนๆ หนึ่งนั้นเต็มไปด้วยเหตุการณ์ จำนวนมากมายมหาศาลที่เกิดขึ้นอย่างไม่ได้เป็นระบบระเบียบ ดังนั้นอัตลักษณ์ของคนจึงเกิดขึ้น จากการเลือกหยิบเพียงบางเหตุการณ์นำมาสร้างความต่อเนื่องและความหมายให้แก่เหตุการณ์นั้นๆ ทำให้กลายเป็นเรื่องราวที่เป็นระเบียบแบบแผนและมีเหตุผลซึ่งใช้เป็นภาพแทนของคนๆ หนึ่ง ทำให้เรื่องเล่ากลายเป็นศูนย์กลางในการสร้างและรักษาอัตลักษณ์

...narrative plays a central role in the constitution and preservation of identity. It is a carrier of meaning, the channel through which an individual tells him/herself and others the tale of his/her place in the world. It provides the self with inertia, endowing it with some measure of temporal continuity (Schick, cited in Wolfreys, 2004: 166).

จากนวนิยายทั้งสองเรื่อง กระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์ถูกเชื่อมโยงเข้ากับ กระบวนการประกอบสร้างเรื่องเล่า ไม่ว่าจะเป็นการคัดเลือกเหตุการณ์หรือสิ่งที่ผู้เล่าคิดว่าสามารถ เป็นส่วนหนึ่งของภาพแทนของตนเองได้ แล้วนำเหตุการณ์เหล่านั้นมาเรียบเรียงให้เป็นรูปแบบที่มีความต่อเนื่องและมีความหมาย กลายเป็นเรื่องเล่าอัตลักษณ์ที่ให้ความหมายแก่ตัวของผู้เล่า อย่างใน กรณีอัลบาที่สร้างเรื่องเล่าอัตลักษณ์ของตนขึ้นจากเอกสารต่างๆ ของครอบครัวที่มีที่มาจาก หลากหลายที่ ไม่ว่าจะเป็นสมุดบันทึกของกลาร่า จดหมายของแม่กับยาย หรือรูปถ่ายสมาชิกใน

ครอบครว หรืออย่างการเลือกหยิบชิ้นส่วนต่างๆ ของเครื่องแต่งกายที่นำมาจากแหล่งที่แตกต่างกัน ออกไป เช่น ลูกไม้ ลูกปัด ผ้าพันคอมาต่อเติมเข้ากับชุดของตัวเอง “*Her first self-portraits...she had found an old dress, white with sprigs of pink flowers. Parts were stained and worn. These she cut away. Bits of lace and tulle, beads, scarves were added and removed to a kaleidoscope garment that changed with her needs*” (Lessing, 1976: 53). ทั้งเอกสารหลากหลาย ที่มาของอัลบาและองค์ประกอบของเสื้อเอมิลีแสดงให้เห็นถึงความไม่เป็นเนื้อเดียวกันของอัตลักษณ์ แต่เป็นชิ้นส่วนย่อยๆ ของเหตุการณ์หรือประสบการณ์ที่หลากหลายที่มาซึ่งถูกประกอบเข้าด้วยกันเป็นเรื่อง เหมือนกับภาพที่เกิดขึ้นในกล้องลวดลาย (kaleidoscope) ที่ตัวผู้เล่าใน *The Memoirs of a Survivors* มองเสื้อผ้าของเอมิลี เพราะการเป็นคนพลัดถิ่นที่ต้องอยู่ท่ามกลางความแตกต่างหลากหลายของพื้นที่กำลังนั้น ทำให้เป็นเรื่องยากที่จะจำกัดหรือนิยามตนเองให้อยู่ภายใต้กรอบแบบใดแบบหนึ่ง ประกอบกับการพลัดถิ่นที่ทำให้ต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ไม่อาจยึดติดอยู่กับพื้นที่หรือเวลาที่ตายตัวได้ ดังนั้นองค์ประกอบของอัตลักษณ์จึงมาจากที่ต่างๆ กัน และสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามสถานการณ์และความจำเป็นที่เกิดขึ้นเหมือนกับภาพในกล้อง ที่สามารถเปลี่ยนแปลงไปได้เรื่อยๆ ไม่จำกัดในทุกครั้งที่เปลี่ยนมุมมอง เช่นเดียวกับ อัตลักษณ์คนพลัดถิ่นอย่างนักเขียนทั้งคู่ที่ไม่ถูกจำกัดอยู่ภายใต้กรอบแบบใดแบบหนึ่งและเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลาผ่านการกลับไปมอง ตีความ และสร้างใหม่ผ่านเรื่องเล่าอัตลักษณ์ของตน

หลังจากคัดเลือกเหตุการณ์ที่เป็นชิ้นส่วนย่อยๆ มาจากหลากหลายที่แล้ว ภาพการต่อจิ๊กซอว์ก็ถูกใช้ในเรื่องเล่าของทั้งคู่ แสดงถึงกระบวนการเรียบเรียง สร้างความต่อเนื่องและความหมายให้แก่ชิ้นส่วนเหล่านั้น เพราะกระบวนการจัดเรียงเป็นการให้ความหมายและสร้างความเข้าใจต่ออัตลักษณ์ของผู้เล่าว่าเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นนั้นมีความสัมพันธ์และเป็นส่วนหนึ่งของอัตลักษณ์อย่างไร จากในฉากห้องหูกเหล็กที่ตัวผู้เล่าใน *The Memoirs of a Survivors* เข้าไปร่วมต่อจิ๊กซอว์ชิ้นส่วนของจิ๊กซอว์แต่ละชิ้นที่ดูไม่มีความหมายในตัวเอง ไร้ระเบียบ และไม่ก่อให้เกิดความเข้าใจใดๆ เมื่ออยู่แยกกัน แต่เมื่อนำจิ๊กซอว์แต่ละชิ้นมาจัดเรียงเข้าด้วยกัน ก็จะเกิดภาพที่มีความหมายและก่อให้เกิดความเข้าใจ

Then another person bent with a piece chosen from the multi-coloured heap on the trestles, bent, matched...I stood on the carpet looking down as they did as its incompleteness, pattern without colour, except where the pieces had already been laid in a match, so that parts of the carpet had a bleak gleam, like one that had been bleached, and other parts glowed up, fulfilled, perfect. I, too, sought for fragments of materials that could bring life to the carpet, and did in fact find one, and bent down to match and fit (Lessing, 1976: 73).

ความเข้าใจที่เกิดขึ้นหลังจากนำชิ้นส่วนย่อยๆ แต่ละชิ้นมาเรียงเข้าด้วยกันตามรูปแบบ เป็นทั้งความเข้าใจภาพโดยรวมและความเข้าใจที่มีต่อชิ้นส่วนย่อยๆ แต่ละชิ้นนั้น ว่ามีความสำคัญต่อภาพรวมในลักษณะใด เหมือนกับกระบวนการสร้างเรื่องเล่าที่หลังจากการคัดเลือกเหตุการณ์ต่างๆ แล้วก็นำมาสู่กระบวนการจัดเรียงที่ให้ความหมายและสร้างความเข้าใจแก่ตัวผู้เล่า เป็นการสร้างรูปแบบและความเชื่อมโยงเป็นเหตุเป็นผลให้แก่เหตุการณ์ที่ไม่มีระเบียบ ไม่มีความต่อเนื่องในตอนแรก เหมือนกับเรื่องเล่าของอัลบา ที่เธอใช้ภาพการต่อจิ๊กซอว์แสดงถึงความพยายามในการทำความเข้าใจการถูกทารุณกรรมของตน จากที่ในตอนแรกอัลบายังไม่เข้าใจเหตุการณ์ที่ตนถูกทรมานแต่เมื่อผ่านการทบทวนโดยการสร้างเรื่องเล่าขึ้นภายในใจทำให้เห็นและเข้าใจถึงสิ่งที่เกิดขึ้นกับตนเอง และยอมรับประสบการณ์ที่เกิดขึ้นว่าเป็นส่วนหนึ่งของตนถึงแม้ว่าจะเป็นเรื่องเลวร้ายแต่ก็เป็นเรื่องของเธอ

When I was in the doghouse, I felt as if I were assembling a jigsaw puzzle in which each piece had a specific place. Before I put the puzzle together, it all seemed incomprehensible to me, but I was sure that if I ever managed to complete it, separate parts would each have meaning and the whole would be harmonious. Each piece has a reason for being the way it is, even Colonel Garcia (Allende, 1985: 367-368).

นอกจากนี้อัตลักษณ์ที่เกิดขึ้นจากเรื่องเล่าในนวนิยายทั้งสองเรื่องยังเป็นอัตลักษณ์ที่ประกอบสร้างขึ้นจากความเป็นอื่น (the other) อย่างบริบททางสังคม การเมืองหรือคนอื่นๆ ที่อยู่รอบตัวผู้เล่าและผู้เล่าสร้างความเป็นอื่นให้แก่คนเหล่านั้น ไม่ว่าจะเป็นการปฏิบัติ ครอบครัวยุติพันธุ์ คังทีนักวิจารณ์มองว่า ตัวตนของมนุษย์ในระบบภาษานั้นไม่ได้แสดงถึงตัวตนที่มีอยู่แต่เดิม ทว่าเป็นตัวตนที่เกิดจากระบบการเปรียบต่างระหว่างตัวเรากับสิ่งอื่นๆ ไปเรื่อยๆ

...the position of the 'I' within language, the subject, does not simply represent the presence of a subject that pre-exists it, but produces it by a system of differentiations between the 'I' and that which is not 'I'. This distinction is not static but continuous, the subject being in a continual process of development (Ashcroft et al., 2002: 223).

นวนิยาย *The House of the Spirits* และ *The Memoirs of a Survivor* ต่างก็แสดงให้เห็นว่าอัตลักษณ์นั้นเป็นสิ่งที่ได้รับจากบริบทภายนอกและความเป็นอื่นที่ตัวผู้เล่าสร้างขึ้น อย่างในเรื่อง *The House of the Spirits* ที่เรื่องเล่าของอัลบาเกิดจากรื่องเล่าของคนอื่นๆ อย่างเรื่องเล่าของกลาร่าที่เธอหยิบเอามาตีความและเล่าใหม่เป็นเรื่องของเธอเอง เพราะเรื่องเล่าของกลาร่าจริงๆ ที่มาจากสมุดบันทึกของกลาร่าในเรื่องเล่าของอัลบามีเพียงประโยคเดียวคือ "Barrabus came to us by sea" (Allende, 1985:

3). เอกสารหลักฐานต่างๆ ของผู้อื่น อย่างสมุดการดำเนินงานของไร่ รูปถ่าย จดหมายของระหว่างบ
 ถึงกาศกับกลาร่าล้วนถูกอัลบานนำมาใช้เพื่อสร้างเรื่องราวของเธอ จากโครงสร้างของนวนิยายจะเห็น
 ได้ว่าบทที่ถูกกำหนดให้เป็นเรื่องของตัวอัลบา ซึ่งอัลเบนเคตต์ชอบทั้นว่าเด็กหญิงอัลบา (Little
 Alba) ก็เป็นเด็กหญิงอัลบาที่ถูกสร้างขึ้นจากความเป็นอื่น เพราะภายใน “เรื่อง” ของเธอก็ยังเป็นการ
 เล่าเรื่องคนอื่นตลอดเวลาอย่างเช่นลักษณะพฤติกรรมของแต่ละคนรวมถึงความสัมพันธ์ที่เธอมีต่อ
 คนเหล่านั้น ตัวละครสำคัญทุกตัวในเรื่องล้วนปรากฏอยู่ในบท “เด็กหญิงอัลบา” ไม่ว่าจะเป็น
 สมาชิกครอบครัวทุกคนในตระกูลครูเอบา ครอบครัวเคล บาเย แม้กระทั่งเอสเคบัน การ์เซียที่จะรับ
 บทเป็นผู้ทรمانเธอในอนาคต แสดงให้เห็นว่าอัตลักษณ์หรือตัวตนของอัลบานั้นถูกประกอบสร้าง
 ขึ้นจากความเป็นอื่น ซึ่งสอดคล้องกับตอนจบในนวนิยาย *The Memoirs of a Survivor* ที่ตัวละครทุก
 ตัวในเรื่องมารวมกันในฉากจบ ทำให้ตัวผู้เล่าสามารถเห็น “the One” ที่เป็นรูปแบบแรกเริ่มของ
 ตัวคนที่สมบูรณ์ของมนุษย์

เรื่องราวของอัลบาที่ถูกสร้างขึ้นจากรายการของผู้อื่น ก็เช่นเดียวกับเรื่องเล่าของเลสซิงที่
 แสดงให้เห็นว่าอัตลักษณ์ไม่ได้มีลักษณะรวมศูนย์และเป็นเนื้อเดียวกันแต่เกิดจากความเป็นอื่น การ
 ที่เธอใช้คำว่า “memoirs” หรือบันทึกความทรงจำซึ่งมีลักษณะการเล่าเรื่องที่แสดงถึงความสัมพันธ์
 ระหว่างตัวผู้เล่ากับบริบทแวดล้อมที่ตัวผู้เล่าเป็นส่วนหนึ่งในเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์และสังคม
 อัตลักษณ์ของผู้เล่าที่เกิดขึ้นจากงานเขียนประเภทบันทึกความทรงจำนี้จะเกิดจาก “ความเป็นอื่น” ที่
 นำมาซึ่งอัตลักษณ์ของตัวผู้เล่าเอง ไม่ว่าจะเป็นบริบททางสังคม การเมือง หรือบุคคล ต่างจากงาน
 เขียนแบบอัตชีวประวัติทั่วไป ซึ่งแสดงอัตลักษณ์ที่กลมกลืนเป็นเนื้อเดียวกัน เกิดขึ้นและมีอยู่
 ภายในตัวผู้เล่าเอง ทำให้ตัวผู้เล่ากลายเป็นศูนย์กลางหรือจุดกำเนิดของอัตลักษณ์ตนเอง

A mode of life narrative that historically situates the objects in a social environment, as
 either observer or participant; the memoir directs attention more toward the lives and actions
 of others than to the narrator. ...memoirs promote an ‘I’ that is explicitly constituted in the
 reports of the utterances and proceeding of others. The ‘I’ or subjectivity produced in
 memoirs is externalized and ... dialogical (Smith and Watson, 2001: 198).

จากเรื่องที่มีลักษณะเป็นบันทึกความทรงจำ ตัวผู้เล่าจะเล่าแต่เรื่องของคนอื่นอย่างเอมิลี เจอรอลด์
 หรือสภาพสังคมภายนอกโดยที่แทบจะไม่เอ่ยถึงเรื่องราวของตนเองเลยแม้กระทั่งชื่อ แสดงถึงอัต
 ลักษณ์ที่ถูกประกอบสร้างจากความเป็นอื่น อาทิ เอมิลีที่ผู้เล่าสร้างความเป็นอื่นให้ เพราะในขณะที่
 เธอเล่าเรื่องของคนอื่นและมีอำนาจในการควบคุมเรื่องเล่าอย่างมากเพราะเป็นการเล่าโดยใช้รูป
 เอกพจน์บุรุษที่หนึ่ง “ฉัน” แต่ในขณะที่เดียวกันการเล่าเรื่องของคนอื่นด้วยมุมมองของตนเองยังคงกลับ

เป็นการสะท้อนตัวตนของผู้เล่าเอง เอมิลีกลายเป็น “significant others” ที่ตัวผู้เล่าอาศัยเรื่องราวของ เอมิลีในการใช้ทำความเข้าใจเรื่องราวและตัวตนของผู้เล่าเอง “And there are what we might call significant others, those whose stories are deeply implicated in the narrator’s and through whom the narrator understands her or his own self-formation” (Smith and Watson, 2001: 65). เพราะในขณะที่เดียวกับที่ผู้เล่ามองคนอื่น อย่างการที่ตัวผู้เล่ามองเอมิลีแล้วเล่าเรื่องออกมา ภาพของเอมิลีในสายตาผู้เล่าไม่ใช่ภาพที่มีความเป็นภววิสัย แต่เป็นภาพที่มีนัยยะของการประเมิน วิเคราะห์ ซึ่งแสดงถึงทัศนคติและความรู้สึกที่ตัวผู้เล่ามีต่อเอมิลี และในขณะที่เดียวกันภาพเอมิลีที่แฝงไว้ด้วยการตีความ การวิเคราะห์ หรืออคติของตัวผู้เล่า นั้นล้วนเป็นสิ่งที่ย้อนกลับมาบอกเล่าเรื่องราวของตัวผู้เล่าเอง ซึ่งอาจจะเป็นการแสดงถึงอัตลักษณ์ของตนเองหรือการเล่าเรื่องของตนเองทางอ้อมที่กลับให้ความชัดเจนและเที่ยงตรงกว่าการเล่าเรื่องตนเองตรงๆ อย่างงานเขียนอัตชีวประวัติหรือการเล่าเรื่องของตนเองออกมาอย่างตั้งใจ เพราะภาพสะท้อนของตนเองที่เกิดจากการเล่าเรื่องผู้อื่นนั้นย่อมจะมีคติน้อยกว่าภาพลักษณ์ที่ตนเองตั้งใจจะนำเสนอเรื่องราวของตนเอง เพราะในการเล่าเรื่องคนอื่นนั้น อคติต่างๆ ได้ถูกใช้ไปกับการมองคนอื่นหรือเหตุการณ์นั้นๆ ไปแล้ว ดังนั้นภาพของอัตลักษณ์หรือตัวตนที่เกิดขึ้นจากความเป็นอื่นนั้นจึงเกิดขึ้น โดยที่ตัวผู้เล่าอาจไม่ทันได้ตระหนักรู้ว่าขณะที่ตัวเองกำลังเล่าเรื่องของผู้อื่น ผู้เล่าก็แสดงความเป็นตัวเองออกมาเช่นเดียวกัน

ด้วยความเป็นคนพลัดถิ่นของอิซาเบล อัลเซนเด และ คอริส เลสซิง บ้านและครอบครัวจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งและถูกนำมาใช้เป็นแกนของเรื่องเล่า ไม่ว่าจะบ้านที่ช่วยรื้อฟื้นรากเหง้าและช่วยเยียวยาตัวผู้เล่าจากการกดขี่และทำให้เป็นชายขอบของประวัติศาสตร์กระแสหลักอย่างในเรื่องเล่าของอิซาเบล อัลเซนเด หรือบ้านและแม่ที่เป็นความทรงจำที่เจ็บปวดและสร้างความแปลกแยกให้กับตัวผู้เล่าจนต้องกลับไปเยียวยาอย่างในเรื่องเล่าของคอริส เลสซิง อย่างไรก็ตาม ในที่สุดแล้วบ้านและครอบครัวก็คือรากเหง้าและที่มาแห่งอัตลักษณ์ของตัวผู้เล่าเอง และนอกจากเรื่องเล่าของบ้านจะช่วยเยียวยาและรื้อฟื้นรากเหง้าอันนำมาสู่อัตลักษณ์ของผู้เล่าแล้ว การสร้างอัตลักษณ์คนพลัดถิ่นของผู้เล่าในนวนิยายทั้งคู่ยังมีลักษณะสอดคล้องกับกระบวนการสร้างเรื่องเล่า กล่าวคือ อัตลักษณ์ของผู้เล่ามาจากการคัดเลือกเหตุการณ์หรือประสบการณ์ต่างๆ ในชีวิตแล้วจึงนำมาจัดเรียงให้เป็นระบบ สร้างความต่อเนื่องและความหมายให้แก่เหตุการณ์เหล่านั้น กลายเป็นเรื่องเล่าอัตลักษณ์ ซึ่งทั้งเลสซิงและอัลเซนเดต่างก็ใช้ภาพของการต่อจิ๊กซอว์และกลิ้งลวดลายเพื่อแสดงให้เห็นถึงความสอดคล้องระหว่างกระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์และกระบวนการสร้างเรื่องเล่า นอกจากนี้ในนวนิยายทั้งสองเรื่องอัตลักษณ์ยังถูกประกอบสร้างจากความเป็นอื่น ที่อัตลักษณ์ของตัวผู้เล่าไม่ได้มีความเป็นเนื้อแท้ที่อยู่ภายในตนเอง แต่เกิดจากบริบทแวดล้อมที่มีส่วนหล่อหลอมและสร้างอัตลักษณ์ของผู้เล่าขึ้นมา